Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 48, ianuarie 2008

DUPĂ 2000 DE ANI, DIN NOU LA SARMISEGETUSA

foto Remus Suciu

Un alt fel de editorial

Oricâte cuvinte am spune în prima lună a fiecărui an, nu sunt destule şi nu sunt pe măsura a ceea ce a însemnat Eminescu pentru cultura noastră naţională. Am considerat că este mai potrivit ca acest editorial să conţină gândurile unui copil curat la suflet asemenea unui înger, despre acela care spunea că totul trebuie dacizat.

Scrisoare către Eminescu

Iustiniana ARMANCA,
clasa a XI-a Seminarul teologic Monahal Prislop

Dragul meu prieten,

Privesc cu nostalgie în urmă, la zilele şi nopţile petrecute împreună pe marginea unui lac, deasupra căruia pluteau, fără să-i văd, nuferi galbeni..., sub clar de lună, în inima unei păduri care, fără să ştiu, se numea *Pădurea de Argint*... Îndepărtând ca un văl negura întunecată a vremii, acele clipe dulci îmi înfioară şi azi sufletul înecat de dor... *Misterele nopţii* mă-nvăluie-n lumea rotundă a amintirilor, acolo unde nelinişti şi doruri arse de aşteptare mă-ndeamnă să-ţi scriu...

Nu ne-am întâlnit de atâta timp, dar sufletele noastre s-au regăsit tainic de atâtea ori în *Revedere*, la umbra codrului... Parcă-ţi văd şi acum adâncile oceane ale ochilor tăi, oglindindu-se în cartea de poveşti prăfuită a bunicii care, cu glas domol, la gura sobei, depăna amintiri cu Feţi-Frumoşi şi Ilene-Cosânzene... Iar eu, alergând printre vise, o îndemnam mereu: „Mai spune, bunico! Hai, spune-mi!...”. Focul pâlpâia încet în sobă, iar eu, cu capu-n poala bunicii, adormeam legănată de dulceaţa amintirilor încununate de flori albastre...

Şi astăzi îl aştept ca odinioară pe Făt-Frumos, călare pe calul alb, înaripat, cu pletele-i blonde fluturând în vânt... Dar bunica, de mult nu mai spune...

Am rătăcit mult, cu nădejdile-n colb năruite, urcând scări mai mari sau mai mici, neluând în seamă picurii de sânge, căci simţeam şoptirea ta lină mângâindu-mi inima rănită: *Vreme trece, vreme vine*...

Şi mai târziu, când din rana ta mi-ai picurat în suflet doar un strop din durerea ta împletită-n iubire, am simţit cum e să-ţi crească în suflet înmiit ecoul durerii, atunci când, păşind pe drumul îngust şi greu, îţi depăşeşti propria fire, fiindu-ţi sete de altceva, de plin, de frumos, de înalt.... Am simţit asta amândoi, când sufletele noastre rosteau împreună în ritm de litanie, la umbra stejarului: *Rugămu-ne-ndurărilor*.

Sara pe deal ţi-am înţeles chemarea în dulcele glas al clopotului vechi. Atunci am simţit cum bat aripile iubirii în sufletul meu şi în ploaia florilor de tei am strigat fericirea mea codrilor... Nemărginitul azur al iubirii nu se putea cuprinde într-un singur suflet, *Iubind în taină*, pentru că simţisem sărutarea unui *Luceafăr* alunecând uşor pe-obrazul meu, până în suflet, pătrunzându-mi fiinţa... Şi-n acea noapte, sufletele noastre desprinse de lut, îngemănate de dor, au adormit surâzând sub acelaşi înalt şi vechi salcâm... Din marginea cerului, un car de stele cobora peste noi, peste sufletele noastre care, cuprinse de albastra reverie a nopţii, sărutau *Somnoroase păsărele*.

Cântând *Doina*, inimile noastre au îmbrăţişat frumoasa Bucovină, acel colţ de rai vrednic de a zămisli un Ştefan cel Mare călcător pe urmele regilor nemuritoarei Dacii... Am plâns împreună cu codrii, rostind *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*... Până şi codrii au înţeles că noi, săracii oameni bogaţi, doar noi puteam avea totul, neavând nimic şi nimic având totul...

Pe lângă plopii fără soţ am trecut de atâtea ori, neînţelegându-le tremurătoarele şoapte de iubire... Doar târziu. Şi tot târziu am înţeles tăcerea apelor albastre pe care se plimbau acei nuferi galbeni – visurile mele de copil... Oglindindu-mă în *Lacul* albastru, ţi-am văzut chipul într-o străfulgerare: ca o apă, ca o iarbă, ca o taină, ca o bucurie şi drumul meu cotit, şerpuit, căznit, spre firul de lumină...

Inima-mi arsă de dorurile de atunci nu poate în aceste clipe altceva decât să rostească cu jale: *Trecut-au anii*, răspândind ecoul durerii sale în vale. Şi buciumul serii se aude parcă sunând iar, când, clar izvorând din fântâne, apele plâng...

La umbra unui tei am înţeles de ce *Mai am un singur dor*, căci fierbintea chemare a sufletului meu zguduie astăzi liniştea văilor adânci: *O, rămâi*!...

...Din locul în care strălucirea *Luceafărului* nu se mistuie niciodată, te îmbrăţişează cu drag şi dor,

Iustiniana...

Civilizații antice ale Europei temperate

Dr. Iosif Vasile FERENCZ

Argument

Civilizația dacică, fără nicio îndoială a fost una remarcabilă, dovadă fiind şi interesul deosebit care i-a fost acordat de către lumea ştiințifică şi de către publicul larg. Din păcate ea este cunoscută astăzi mai ales datorită descoperirilor arheologice, dar şi în acest fel a putut fi recuperat un mare volum de informații cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea, într-o măsură oarecare, a vieții comunităților umane din acea perioadă.

O altă sursă de informații pentru înțelegerea vieții unei populații este dată de comparația cu viața altor populații contemporane. Din acest motiv, credem că este util să prezentăm în paginile acestei reviste, pe parcursul mai multor numere, una dintre civilizațiile contemporane cu care dacii au intrat în contact în mai multe rânduri.

CELȚII (XV)

Pe parcursul celor 14 episoade ale serialului nostru am urmărit evoluția uneia dintre populațiile care au locuit în Europa temperată, pe parcursul primei şi a celei de a doua epoci a fierului. Am încercat să schițăm aspectele generale ale culturii şi civilizației unora dintre vecinii dacilor... şi nu oricare. Este vorba chiar despre celții care, în mândria lor, au răspuns regelui Alexandru cel Mare cu trufie că ei se tem numai dacă le-ar putea cădea cerul în cap. Contactul cu alte civilizații şi evoluția firească a societății celtice au condus la transformări esențiale. Aceasta corespunde în plan cronologic cu acea „ ... incrementa dacorum ... *” despre care vorbeşte Pompeius Trogus.*

Celții continentali intră, deci, într-o nouă etapă a evoluției, cunoscută în literatură sub numele de civilizație *oppida*, urmând ca apoi să fie integrată în sfera civilizației romane. În Insulele Britanice, urmaşii lor vor face istorie încă multe secole, însă acesta este un alt subiect care va fi, poate, abordat cu altă ocazie. Ca un corolar al tuturor episoadelor apărute până în acest moment, vom încerca în rândurile care urmează să schițăm principalele aspecte ale celților de la sfârşitul celei de-a doua epoci a fierului, în perioada în care s-a afirmat Regatul Dac.

Civilizația oppida

Referindu-ne la denumirea de „opdum”, trebuie să spunem că, prin termenul latin *oppidum* (pl: *oppida*), romanii desemnau, în perioada principatului, aşezarea umană principală în cadrul unei diviziuni administrative. Caius Iulius Caesar, descriind realitățile întâlnite de el în Galia, a desemnat locuirile galilor utilizând trei termeni prin care a distins trei tipuri de aşezări. Este vorba de *aedificia* (ferme private), *vicii* (sate) şi *oppida* (oraşe fortificate).

În fond, acest din urmă termen a fost preluat de către istoriografia modernă din opera marelui general pentru a numi aşezări fortificate, construite pe locuri înalte, de obicei pe coline sau platouri şi care au aspect protourban. Acest fapt se referă la prezența unor ateliere şi alte amenajări şi construcții care se găseau în interiorul acelorași perimetre în care se găseau şi spațiile pentru locuit. Acest mod habitat este întâlnit în regiunile locuite de celți în Europa centrală şi de vest.

Fig. 1. Zid celtic din sec. II-I î. Chr., reconstituit la Mont-Vully, după site-ul: http://www. zebrablog.net/mont-vully.

Economia locuitorilor aşezărilor de tip *opida* rămâne în continuare preponderent axată pe exploatarea

terenurilor agricole, însă atelierele concentrate în cadrul lor produceau şi principalele mărfuri necesare vieţii de zi cu zi. În acelaşi timp, ele au avut şi funcţia de târguri. Produsele realizate din metal, sticlă sau ceramică aprovizionau un teritoriu întins şi nu de puţine ori ajungeau chiar şi în teritoriile vecine.

Dezvoltarea acestor centre a primit un imbold semnificativ datorită instalării în interiorul lor a unor reprezentanţe comerciale romane (*mercatores*) prin intermediul cărora au fost favorizate schimburile la mare distanţă.

Şi tot în această perioadă şi tot de aceste centre este legată şi perioada cea mai semnificativă a monetăriei celtice.

Zidurile centrelor de tip oppida

Centrele descrise cu acest prilej erau apărate de ziduri puternice. În fapt, *murus gallicum* era o structură construită din piatră, pământ şi lemn, într-un ansamblu ingenios. Înălţimea lor atingea circa 6 metri şi avea aspectul unui drum de rond cu lăţimea egală cu cea a zidului. Aceasta era protejată de un parapet din lemn. Accesul pe aceste adevărate platforme de luptă se făcea foarte uşor, chiar şi călare, pe rampe din pământ bătut, din interiorul fortificaţiilor.

Moda

În ceea ce priveşte acest aspect al vieţii cotidiene, trebuie să precizăm că la sfârşitul celei de a doua epoci a fierului, costumul şi accesoriile vestimentare urmează o evoluţie firească. Accesoriile vestimentare între care, aşa cum am arătat anterior, fibulele sunt cele mai uzuale, capătă particularităţi noi. Practic, cele mai reprezentative modificări ale acestor piese sunt înregistrate prin micşorarea dimensiunilor piciorului.

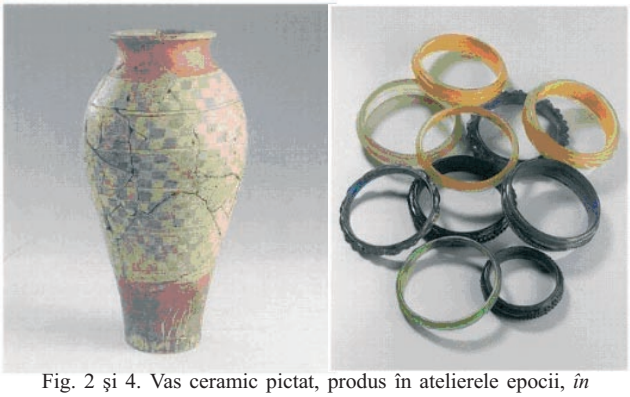

Fig. 2 şi 4. Vas ceramic pictat, produs în atelierele epocii, *în Roanne (Loira) prima jumătate a secolului I î.Chr.*, după F Maier, *The Oppida of the Second and First Centuries B.C.*, şi brăţări celtice din sticlă colorată, sec. III-II, în vol. *The Celts*, New York Milano 1991.

În cadrul modei feminine, în întreaga lume celtică a acelor timpuri, cele mai caracteristice piese sunt reprezentate de centurile de bronz şi brăţările din sticlă colorată.

Războinicii

În această perioadă, războinicii celţi continuă să reprezinte o forţă pretutindeni pe continent. Abia în secolul I î.Chr. au avut loc o serie de evenimente marcante pentru istoria Europei antice. Dintre acestea, anul 125 î.Chr., în care a fost fondată provincia Gallia, a fost unul hotărâtor. În acelaşi timp, dorim să menţionăm ca un moment important campania regelui Burebista împotriva triburilor boiilor şi a aliaţilor lor, tauriştii, în zona Dunării mijlocii. Impactul provocat de confruntările daco-celtice a atras atenţia contemporanilor şi a avut ca rezultat menţionarea în literatura vremii. De asemenea, războaiele purtate de către Iulius Caesar împotriva galilor, atât pe continent, cât şi în Britania, au condus ireversibil spre o altă etapă a evoluţiei celţilor.

Datorită evoluţiei transformărilor înregistrate în cadrul modalităţilor de desfăşurare a operaţiunilor militare, armamentul şi, în general, echipamentul militar sunt supuse în aceeaşi măsură, ca şi alte obiecte caracteristice celţilor, unor modificări, fiind adaptate noilor tactici de luptă. În această perioadă, spada specifică este lungă, iar vârful este drept. Tot aceasta este şi perioada în care sunt utilizate spadele cu mâner în forma corpului uman (antropomorfe).

Rând pe rând, provinciile romane s-au extins peste multe dintre teritoriile celtice, făcând ca această civilizaţie să se restrângă la teritorii din Albion. În alte zone, romanizarea a dat formelor culturale specifice noi forme de manifestare şi a condus la transformări fundamentale în toate domeniile vieţii cotidiene. Puterea celţilor, care nu se temeau aproape de nimic şi care s-au extins pe întreg continentul, începuse să scadă.

Ajunşi cu descrierea noastră în ultimul secol al erei necreştine, vom încheia, cel puţin deocamdată, excursul nostru. Este momentul să ne îndreptăm atenţia asupra unei alte civilizaţii care tocmai în această perioadă se va afirma pregnant pe plan economic, cultural, social, politic şi militar în centrul şi sud-estul Europei.

Nădăjduim ca excursul să îşi fi atins scopul declarat încă din primul număr al materialului nostru, astfel încât cititorii să îl considere util.

Fig 3. Mâner antropomorf de spadă celtică, sec I î.Chr., după F Maier, *The Oppida of the Second and First Centuries B.C.*, în vol. *The Celts*, New York Milano 1991, p.422

După 2000 de ani, din nou împreună la Sarmisegetusa

Sanctuarele şi căluşarii

de Vladimir BRILINSKY

Ancestralitatea fenomenului pe care noi îl numim astăzi jocul căluşarilor îşi are rădăcinile în ritualurile păgâne pe care dacii le săvârşeau în enigmaticele lor altare. Similitudinea dintre cercul format de căluşari în timpul dansului şi sanctuarele circulare de la Sarmisegetusa Regia este evidentă nu numai datorită imaginaţiei pe care o dezvoltăm acum, imaginaţie legată de dorinţa de a scoate la lumină una dintre cele mai personalizate civilizaţii ale antichităţii. Această similitudine a fost studiată de către reputatul arheolog Octavian Floca şi, mai mult, ea a fost demonstrată de acesta. Distinsul istoric observa că jocul în cerc al flăcăilor din zona Orăştiei, cu deplasări concentrice şi ritmice spre centru, îşi găseşte reprezentarea mai ales în sanctuarul mare circular. În plus, el observă că în mijlocul căluşarilor joacă totdeauna un personaj remarcabil, fie vătaful care este cel mai priceput, cel mai îndrăzneţ şi deci cu cea mai multă autoritate, fie turca, o arătare mascată, cu greu de încadrat în vreo categorie biologică. Se ştie că dacii sacrificau, pentru a-i trimite la Zamolxis, pe cei mai curajoşi, mai puternici, mai înţelepţi şi mai neprihăniţi dintre tineri; de aceea, în cazul de faţă, vătaful căluşăresc poate simboliza tocmai acest personaj. La fel cum turca, o arătare grotescă, poate simboliza răul pe care dacii – se ştie – îl alungau trăgând cu săgeţi spre cerul de unde credeau că se împarte dreptatea, fie prin alte

Căluşarii, stâlpi ai ancestralităţii

Drumul spre zeii dacilor

Cu vătaful la mijloc

ritualuri, cum ar fi un astfel de dans. Sunt, de asemenea, cunoscute sacrificiile pe care aceştia le făceau la schimbarea anotimpurilor sau, probabil, la trecerea dintre ani, când răul era alungat pentru a-i face loc binelui. Pe această linie a mers Octavian Floca, cel care – împotriva ideilor maestrului Constantin Daicoviciu – lansează o teorie cel puțin interesantă. Studiind timp îndelungat aşezarea pietrelor de la Sarmisegetusa Regia precum şi jocul căluşarilor şi chiar motivele populare încrustate pe costumele acestora, Octavian Floca presupunea că în mijlocul Marelui Sanctuar Circular s-ar fi putut situa un loc de sacrificiu ritualic, un loc de incinerare sau chiar de depozitare a ofrandelor trimise lui Zamolxis. În pofida interdicției venite din partea celui care monopoliza săpăturile din Munții Şureanu (academicianul Constantin Daicoviciu) profitând de absența acestuia de pe şantierul arheologic din Incinta Sacră, Octavian Floca se încumetă şi execută o săpătură în mijlocul sanctuarului. La aproximativ 2,30 metri adâncime, acesta descoperă un depozit de cenuşă, impresionant din punct de vedere cantitativ, cenuşă pe care el o bănuieşte a fi umană. De bună credință fiind, gândind că a realizat o descoperire deosebit de importantă, conservă acel loc şi îl anunță pe marele maestru. Acesta vine, constată săpătura, observă cantitatea respectivă de cenuşă şi ordonă, pradă furiei, ca toată cenuşa să fie aruncată în vale, săpătura astupată iar autorul ei, profesorul Floca, este trimis în ceea ce el numea în memoriile sale „exilul de la Micia“, un castru roman din apropierea Devei. Astfel, un gest injust, arogant şi dictatorial al lui Constantin Daicoviciu a făcut ca o descoperire importantă să se piardă ireparabil în detrimentul ştiinței adevărate. Sigur că această informație ar fi putut aduce multe elemente care să dovedească ancestralitatea jocului căluşăresc. Fără ea, istoria este mai săracă iar cercetătorii trebuie să caute alte dovezi ale vechimii căluşăreşti.

Petru Demian – Moțu

Dovezile ancestralității

În volumul **Sărbători şi Obiceiuri Româneşti**, reputatul etnolog Ion Ghinoiu spune că "având o origine preromană, dansul ritual al Căluşarilor este cel mai vechi şi cel mai spectaculos dintre dansurile tradiționale românești. Mai mult decât un simplu dans, sărbătoarea căluşarilor are loc în sudul țării în timpul săptămânii Rusaliilor, dar în județul Hunedoara găsim jocul căluşarilor de Crăciun, când cete de flăcăi pornesc prin sat şi joacă pe la casele oamenilor vestind trecerea în noul an".

Nicolae Miulescu remarcă în studiile sale faptul că fără niciun fel de dubiu, jocul Căluşarilor simulează trimiterea periodică prin sacrificare a unui sol la Zamolxe.

Lucia Apolzan, strălucit etnolog, grație căreia multe din obiceiurile şi tradițiile Munților Orăştiei au fost puse la păstrare în cele mai amănunțite detalii, demonstra această legătură nu numai prin jocul în sine, care perpetuează cercul cu toate semnificațiile sale, dar şi prin motivele populare realizate atât pe costumele căluşarilor, cât şi pe ceramica de origine dacică. Prezența semnificativă, în special a cercului în care apar elemente asemănătoare unor palete ce sugerează mişcarea de rotire, este dovada unui adevărat cult al ciclicității vieții şi morții. Apoi faptul că la picioare sunt agățați clopoței pentru a alunga spiritele rele este unul care vorbeşte de la sine. Nu se poate – spunea Lucia Apolzan – să neglijăm aceste elemente care sunt parte integrantă a continuității pe aceste meleaguri.

Nu trebuie, de asemenea, neglijate nici informațiile legate de dansurile denumite, încă de pe atunci, căluşăreşti, pe care soldații lui Mihai Viteazul, aflați sub comanda lui Baba Novac, le-au jucat în 1599 la Piatra Caprei de lângă Alba Iulia.

Cu toate acestea, rămâne o enigmă de ce doar în satele din jurul Munților Şurianu obiceiul s-a perpetuat alături de sărbătorile de iarnă. Orăştioara de Sus, Costeşti, Ludeşti şi, mai ales, Boşorod, sunt localități în care jocul căluşăresc este la mare prețuire iar localnicii fac tot ce le stă în putință pentru ca acest obicei să nu se stingă cum se stinse în alte zone din țară. În anul 2006, UNESCO, în mod fericit a înscris jocul căluşarilor pe lista valorilor culturale mondiale, fiind astfel considerat **parte integrantă a patrimoniului mondial imaterial UNESCO.**

Viceprimarul comunei Orăştioara de Sus, Viorel Bodea

Viorel Bodea

Pentru noi, păstrarea acestui obicei este ceva sfânt. Probabil că acesta este cel mai vechi obicei care se păstrează nealterat de la strămoşii noştri daci. Cu toate că multe din tradițiile noastre au început să dispară lent, noi credem că păstrarea şi perpetuarea jocului căluşăresc este o datorie morală pe care o avem față de înaintaşi. Identitatea noastră, la intrarea în Europa, trebuie obligatoriu să poarte în ea acest joc căluşăresc. Acest lucru este întărit şi de faptul că UNESCO a inclus în obiectivele protejate la nivel mondial şi acest joc. Oricâte greutăți vom întâmpina de acum încolo şi oricât de mult se vor schimba lucrurile, un lucru este sigur: la Orăştioara de Sus jocul căluşarilor va dăinui, atâta timp cât va dăinui spiritul strămoşilor daci...

O idee mare cât un sanctuar

Cum putea fi valorificată această fericită întâlnire a două monumente ale spiritualității românești: Cetățile Dacice din Munții Orăştiei şi Dansul Căluşarilor, ambele aflate sub protecția prestigioasei instituții UNESCO? Cu entuziasm, cu dăruire şi cu multă voință! Laura Oană este jurnalistă la Antena 1 Deva. Alături de pasiunea ei pentru meseria pe care o face zi de zi cu aceeaşi ardere maximă, marea ei dragoste o reprezintă istoria dacilor.

Laura Oana, un jurnalist cu sânge de dac

Se bate de câte ori este nevoie pentru tot ceea ce ea constată că este nedrept, legat de moştenirea dacă, se bucură de câte ori o descoperire adaugă noi dovezi în salba civilizaţiei dacice şi se întristează pentru nepăsarea istoricilor faţă de cetăţi. În orice campanie menită să trezească lumea la realitate în ceea ce priveşte situaţia cetăţilor, ea pune umărul cu toată energia pe care o are. Anul trecut, în prag de Crăciun, prin capul ei a trecut o idee pe cât de îndrăzneaţă, pe atât de valoroasă. Cunoscând legăturile dintre căluşari şi sanctuarele dacilor, ea a organizat un adevărat convoi spre Sarmisegetusa.

A pus autorităţile pe jar, a bătut la toate uşile posibile şi în 20 decembrie purcedea spre cetatea de scaun a regilor daci însoţită de două echipe de filmare şi de ceata de căluşari din Orăştioara de Sus formată, de data aceasta, din cei mai buni dansatori pe care i-a avut comuna în ultimii 20 de ani.

Motive de pe ceramica dacică se regăsesc pe costumele căluşarilor

Jocul între sanctuare

Zburătorul

A fost un regal la Sarmisegetusa, o sărbătoare, ca un arc peste timp menit să lege ancestralul ritual al relației dintre om, divinitate şi natură, de actualul joc al căluşarilor. Bărbații au bătut zăpada Sarmisegetusei preț de două ore, au cântat despre flori dalbe de măr, despre anotimpurile care trec şi despre natura care se schimbă mereu dar lăsând în urmă omul cu obiceiurile sale ancestrale. În clipele de răgaz, fiecare dintre protagoniştii acestei întâmplări de excepție îşi mărturisea crezul care îl mână la păstrarea şi, mai ales, la perpetuarea acestei tradiții.

Căluşar de peste un sfert de secol, Traian Gridan este de-a dreptul mândru de calitatea sa. Este cel mai bun vătaf din toată zona. La toate concursurile la care a participat a fost cel mai bun. Are şi o poreclă „Zburătorul din Carpați" de care e tare fălos. El e o autoritate recunoscută printre toate cetele de căluşari. Jocul căluşăresc este pentru el viața însăşi. Îl joacă de când se ştie şi fără el nu ar putea trăi. De cum începe să cadă frunza, călcâiele îi scapără cu gândul la Crăciunul care vine şi căruia îi este dator de atâția ani. Spiritul dac sălăşluieşte în el iar mândria originii sale îl face să prețuiască acest joc şi mai mult.

Petru Demian, unul dintre căluşarii vechi ai comunei, a bătătorit şi el zăpezile Sarmisegetusei. Toată lumea îl ştie după numele de Moțu. El spune că nu trebuie să crezi că eşti dac atunci când joci Căluşarul, pentru că simți de-a dreptul acest lucru fără să vrei. Doar jucând. El simte o descărcare emoțională puternică în timpul jocului şi crede că dansul acesta a fost un ritual mai degrabă al luptătorilor, la cât de viguros şi de complex este.

Traian Gridan, Vătaful între vătafi

Bucuria zilei de 20 decembrie nu va fi uitată prea curând. Important este exemplul dat de studioul de televiziune Antena 1 Deva, dovadă că presa se mai apleacă şi spre ceea ce noi cu toții ar trebui să ne aplecăm mai des şi mai cu convingere. Spre moştenirea dacică, cea pe care avem datoria să o păstrăm cu sfințenie şi să o dăm mai departe urmaşilor noştri! Se cuvin mulțumiri pentru acest eveniment Laurei Oană pentru ideea sclipitoare şi pentru entuziasmul ei, întregii echipe Antena 1 pentru deschiderea spre frumos şi folositor pe care o arată, preşedintelui Consiliului Județean Hunedoara, Mircea Moloț, dac prin obârşie, pentru sprijinul logistic acordat acestei acțiuni, Primăriei comunei Orăştioara pentru rolul de depozitar al unui astfel de tezaur şi, nu în ultimul rând, căluşarilor, cei care au bătătorit de 2000 de ani zăpezile Sarmisegetusei şi care perpetuează o comoară a dacilor străbuni.

Fotografii de Remus Suciu şi Laura Oana

Dacia și Țările Române în cronicile vremii

În ***„Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor”*** publicat în prologul ***Magazinului Istoric pentru Dacia***, revistă editată de Nicolae Bălcescu şi Treboniu Laurian, autorii menționau scrieri ***„făcute de deosebiți călători în locurile noastre şi tipărite în mai multe limbi”***. Ba mai mult, o mare parte dintre aceste scrieri menționate au fost chiar publicate în această revistă de istorie, considerată de mulți prea îndrăzneață, pentru acele vremuri. Multe dintre aceste scrieri fac referire directă la ceea ce însemna Dacia pentru acele vremuri. Informațiile găsite în aceste publicații aduc surprize dintre cele mai mari, cu atât mai mult cu cât se constată că, istoriografia modernă a ignorat, cu bună ştiință, multe lucruri de valoare, atunci când a scris o istorie strâmbă şi nedreaptă față de ceea ce Dacia a însemnat în istoria europeană. Unele dintre aceste informații sunt rodul unor cercetări amănunțite dar altele sunt bazate doar pe legende sau relatări orale, dând astfel naştere unor confuzii. Oricum ar fi ele, datoria lumii ştiințifice este de a le cerceta în amănunțime pentru a extrage adevărul istoric.

Dacia Magazin

STEPHAN TAURINUS STEROCHESEL

- german la origine, a fost în anul 1517 numit la Alba Iulia ca vicar general al episcopului Francisc Varaday prilej cu care ia contact cu documentele existente la acea vreme în bibliotecile episcopiei.

Alba Iulia, oraş al Daciei şi aşezat în centrul ei, a fost numit – după Diva Iulia Augusta – maica Divului împărat Marcus Aurelius Antoninus Pius Augustus. Ne bizuim ca argument pe străvechiul epitaf săpat în marmură şi încastrat în uşile bisericii Sfântul Mihail Arhanghelul de către preacuviosul şi preabunul prelat Ladislau Gereb, episcopul de bună pomenire a Transilvaniei.

Râul „Chrysa” – de gen masculin – curge din munții Daciei în atingere cu Panonia. Şi-a luat numele din faptul că este bogat în aur şi este numit de greci Chryson. (Vezi Strabo cartea 13-1, pe la mijloc). De către locuitori este numit Chreysch. Are din belşug peşti din cei mai aleşi, „fuduli”, lostrițe sau, după cum se spune obişnuit, păstrăvi, chefali şi sturioni.

Dacia e acum Transilvania, odinioară o țară puternică în război, orientată spre răsărit şi care a fost de mare renume, pe care a condus-o dârz regele Decebal, atât mulțumită armelor cât şi banului, nervul războiului... Bogată în aur, argint, ogoare, vii, turme, ocne de sare, de aici se plătea în fiece an o dare însemnată regelui Ungariei. Într-un cuvânt, nu-i mai lipseşte nimic decât lustrul civilizației (policia) şi un aer mai temperat...

Mureşul – (Marisius sau Marisus) penultima silabă scurtă este un râu aurifer al Daciei sau, dacă preferi, al Transilvaniei, izvorând din Munții Transilvaniei în hotar cu Moldova – curge mai întâi de-a lungul ogoarelor secuilor, apoi, devenit navigabil, scaldă aproape jumătate din Dacia şi se varsă în Tisa la târgul Mico. (Strabo, cartea a 7-a). Râul Mureş se varsă În Dunăre pe gura pe care obişnuiau soldații romani să-şi transporte materialul necesar în războaie. Acelaşi râu Mureş mărgineşte acolo țara Dcaiei iar în clipa de față se transportă pe el bolovani de sare în Ungaria.

Sargeția, care curgea pe lângă capitala lui Decebal – regele de odinioară al dacilor – acuma scaldă cetatea strălucită a Huniazilor, care au dat la lumină pe neînvinsul Matei Corvin răposatul, regele Ungariei, şi acum este ținut de preastrălucitul principe şi domn, domnul George Marcgraf de Brandenburg... etc., tutorele regelui Ludovic. Iar Decebal, nu departe de amintita capitală, îşi ascunsese sub albia râului Sargeția comorile sale pe care, după înfrângerea lui Decebal, împăratul Traian le-a găsit printr-un decret al soartei.

Țara Secuilor (Siculia) este colțul de la marginea extremă a Daciei, în hotar cu moldovenii. Locuitorii ei se numesc secui (siculi). Nimeni la ei nu este socotit om de rând, chiar dacă ține el însuşi coarnele plugului sau îşi paşte

turma de capre. Ei trăiesc după obiceiurile sciților de la care şi-au tras obârşia şi îşi împart prin sorți dregătoriile sau funcțiile judecătoreşti. Nu fără dreptate a spus despre aceştia Ovidiu în Pontice: „Niciun neam nu este mai aspru în toată lumea decât Geții".

„Zarmis" – oraş foarte mare şi odinioară strălucita capitală a regelui de demult al dacilor, Decebal, în cele din urmă, după ce acesta a fost învins, acum e numită de locuitori Vrahel, adică locul cetății. Acest lucru l-a observat mai întâi acel vestit Ioan Mezerzius, arhidiacon de Cojocna şi fost canonic al bisericii din Alba Transilvaniei – bărbat de mare reputație şi foarte învățat care a ajuns la o erudiție desăvârşită mai ales în privința antichității, erudiție pe care nu o posedă mulți – atunci când în anii din urmă explora ruinele amintitului oraş antic, căci avea mare patimă pentru antichități. Această identificare reiese mai clar decât lumina zilei în inscripțiile adăugate aici.

Someşul, penultima silabă lungă, râu al Daciei, izvorăşte nu departe de Criş, din munții Daciei orientați spre Moldova. Mai întâi curge spre răsărit, apoi trece pe lângă cetatea episcopală Gilău, se îndreaptă spre sud şi scaldă incinta cetății Cluj, se întoarce iarăşi spre răsărit şi, îndoindu-se spre nord, devine navigabil îndeajuns pentru ca oficiul sării regeşti să transporte în toți anii năvile încărcate cu sare. În vorbirea obişnuită e numit Zamos. Nu departe de teritoriul Bistriței scăpând în vale este dus în Ungaria, spre a se vărsa în râul Tisa...

FRANCESCO MASSARO

– a fost secretarul oratorului Veneției la Buda până în anul 1523. Cu 3 ani înainte el trimite o scrisoare din care reies impresiile sale dintr-o vizită în Transilvania. Se remarcă în scrierea sa intensa exploatare auriferă din mai multe zone ale Transilvaniei.

Această Transilvanie a fost numită Dacia de către antici, măcar că acum există şi o altă regiune care se cheamă Dacia şi care în vechime se numea Cimbrica. Aşadar, aceşti locuitori ai Transilvaniei, care sunt numiți daci de către greci şi romani, vorbesc nemțeşte şi oraşul lor de frunte se numeşte Sibiu. Şi în toată această regiune a Transilvaniei se află multe lucruri frumoase şi rare. Şi mai întâi se află munți cu sarea cea mai albă şi aşa precum munții ceilalți sunt din stâncă masivă, tot aşa aceştia sunt din sare masivă. Această sare se consumă pretutindeni în această țară şi ea crapă la foc şi nu se topeşte în apă dacă nu a fost bine mărunțită prin zdrobire sau măcinare şi întrece prin culoarea sa albă zahărul cel mai ales. Diosco o numeşte sare metalică sau fosilă...

De asemenea, în această Transilvanie se află munți de ceară neagră care picură din piatră şi apoi se întăreşte ca răşina arborilor. Mirosul e foarte asemănător cu cel al păcurii. Se fac lumânări de ceară care ard foarte bine. Am crezut că această ceară este chiar „pisasfalt", felul acela de bitum despre care vorbeşte Diosoride, dar un lucru mă îndeamnă acuma să cred că nu este, căci această ceară neagră picură din piatră şi se întăreşte acolo ca răşina pe arbore şi nu curge în chip de izvor sau râu, ca pisasfaltul. Dar chiar dacă nu este pisasfalt, sunt absolut încredințat că este un fel de bitum. Iar între Ungaria şi Transilvania – n-aş zice un izvor – mai degrabă o cisternă de apă rece care se aseamănă cu vinul! Eu am băut o jumătate de pahar. Mi s-a părut a fi un vin bun, ales, şi mi s-au suit la cap fumuri de beție. Țăranii de acolo o beau în loc de vin şi trag de acolo atât cât vor şi niciodată nu se goleşte acea cisternă. Ea se află lângă un oraş al regelui care se numeşte Baia Mare unde sunt minele de aur ale regelui deasupra cărora am stat să văd cum se scoate din pământ aurul, cum se curăță de pietre, cum e ales şi separat de argint... şi toate celelalte operații până la cea din urmă care este baterea ducaților. În Transilvania sunt multe mine de aur şi acolo în unele locuri s-au putut vedea şi găsi pe lângă butucii de viță câte o coardă de aur răsucită, lungă de un cot, şi din cel mai ales. **De asemenea în această Transilvanie sunt râuri care cară aur în nisipul lor; printre ele este unul care se numeşte Arieş şi care poartă aur. Şi încă de aici şi Dunărea mai poartă câte puțin. În Transilvania țăranii găsesc în fiecare zi medalii romane de aur şi argint sub pământ. De asemenea în Transilvania am văzut un animal care avea părul ca de leu şi alb cu pete pe sub pântece şi are aspectul de leu, cu coadă scurtă şi vârful negru şi în vârful urechilor are niște fire negre lunguiețe şi rage ca leul; eu am socotit că un asemenea animal este o panteră cu unghii ca de pisică.** Tot aici mai sunt niște animale asemenea cerbului, dar au coarnele în formă de mână de om şi tot atât de largi cu acele ramificații.

GEORG REICHERSTORFFER

Nu se cunosc multe date biografice despre Georg Reicherstorffer. Sas din regiunea Sibiului, trăgându-şi originea probabil din Biertan, dar născut la Sibiu, unde a şi funcționat ca notar al oraşului („Rhatschreiber") doi ani, el ajunge secretar al reginei Maria a Ungariei, sora lui Ferdinand de Habsburg, în preajma dezastrului de la Mohacs. Trecând apoi în slujba lui Ferdinand I (1526), care invocă dreptul său de moştenitor al

coroanei Ungariei, capătă titlul de secretar regal şi consilier şi e folosit în diferite misiuni legate de războiul ce începe între noul său stăpân şi Ioan Zapolya, care se încoronează rege la Buda la 5 noiembrie 1526, în timp ce Ferdinand se încoronează şi el la Praga.

Chorographia Transilvaniei a fost tipărită la Viena în 1550 sub titlul: „Chorographia Transylvaniae, quae Dacia olim appellate aliarumque provinciarum et regionum succinta descriptio et explicatio. Georgio a Reicherstorffer Transylvano autore... Viennae Autsriae, Anno MDL, excudebat Egidius Aquila in Curia divae Annae (cuprinzând şi Chorograsphia Moldovei). Mai există şi altă ediţie tot din anul 1550, dar care nu cuprinde decât Chorographia Transilvaniei. Pe lângă colecţiile şi lucrările amintite mai sus care o cuprind, mai trebuie amintită prezentarea mai amplă de sub titlul „Republica et status regni Hungariae ex officina Elzeviriana" (1634).

Şi Ţara Românească şi-a tras numele de Transalpina din aceea că este despărţită şi mărginită de Ungaria şi de Transilvania care este partea cea mai însemnată a Ungariei, printr-un lanţ de munţi, şi chiar de cei mai înalţi, acoperiţi cu păduri dese şi frumoase. Se mai cheamă şi Valahia, de la Flacci, o gintă romană, căci romanii după ce au înfrânt şi nimicit pe geţi, au adus aici colonişti sub conducerea unui oarecare Flaccus, de unde s-a numit mai întâi Flaccia, apoi, prin stricarea cuvântului, Valahia. Această părere este întărită de faptul că vorbirea romană mai dăinuieşte încă pe alocuri la acest neam, dar atât de alterată întru toate, încât abia ar mai putea fi înţeleasă de un roman. Aşadar, românii ar fi o seminţie italică ce se trage, după cum zic ei, din vechii romani, despre care se spune în istorie că au fost aduşi în Dacia de împăratul Traian; dar care, fără îndoială, au alunecat cu totul spre obiceiurile geţilor, şi astăzi nu mai păstrează nimic din străvechea lor origine şi din dovezile trecutului, în afară de limba părintească foarte primitivă şi alterată.

Apoi că au fost odinioară moesi acei care sunt acum români (valahi) se ştie azi prea bine pentru ca să îndrăznească să nege acest lucru careva din toată mulţimea atât de felurită de autori ce trebuie urmaţi. Iar dintre aceştia, Ptolemeu, primul corifeu al cosmografilor şi care este socotit regele lor, nu acordă nimic moesilor în acea parte unde locuiesc românii, căci acesta începând de la Munţii Carpaţi cuprinde sub numele Daciei tot pământul mărginit dinspre apus de râul Tisa, dinspre sud de Dunăre, dinspre nord de Polonia numind, potrivit cu această descriere, pe transilvăneni, pe secui, pe români şi pe cei ce se numesc moldoveni şi o bună parte a ungurilor care locuiesc şesul dinspre Polonia: Daci.

Nu departe de aici, râul Criş, care desparte primele ţinuturi ale Ungariei de marginile Transilvaniei, curge din munţii Daciei în atingere cu Ungaria înaintând printre munţii sălbatici şi abrupţi cu şerpuiri neîncetate şi cu un mers rapid, acolo unde românii, locuind în locuri pustii, îşi caută hrana zilnică din folosirea şi prinderea peştilor ce sunt din belşug.

Întinderea acestui oraş **(n.r.Alba Iulia)** a fost atât de mare, încât în lung şi în lat ajungea la cinci mii de paşi. Cum că şi „goţii"(n.r. confuzie frecventă în acea perioadă între goţi şi geţi) au locuit în vechime acest pământ reiese din vechimea inscripţiilor şi a literelor găsite acolo pe tăbliţe şi în morminte, litere ce sunt foarte puţin cunoscute în vremea noastră. Deci ele dovedesc că legiunile romanilor au ajuns până aici, şi semnele acestui lucru se găsesc în tot locul ascunse până acum în măruntaiele pământului. (**N.R. Din moment ce limba latină era cunoscută în acea perioadă, referirea la tăbliţe şi la litere foarte puţin cunoscute duce cu gândul la vestitele tăbliţe de la Sinaia sau cele de la Tărtăria, de asemenea puţin cunoscute)**

Mureşul, penultima scurtă, râu aurifer al Daciei sau, dacă vrei, mai degrabă al Transilvaniei, izvorând din Munţii Transilvaniei ce ating Moldova, coboară din secuime în Dacia, apoi se varsă în Tisa (vezi Strabo) şi în sfârşit în Dunăre, pe care obişnuiau odinioară soldaţii romani să-şi transporte materialul ce era trebuincios pentru război. Mai adaugă şi că de aici obişnuieşte să se transporte în Ungaria sarea regească.

Someşul, penultima lungă, râu al Daciei, curge nu departe de Criş prin munţii Daciei orientaţi spre Moldova, îndreptându-se mai întâi spre răsărit, apoi curgând pe lângă cetatea episcopală Gilău merge spre sud şi scaldă incinta Clujului, apoi se întoarce spre răsărit şi e navigabil cu o albie îngustă şi şerpuitoare pe care este transportată an de an, pe năvi încărcate sarea regească. În vorbirea obişnuită acest râu se numeşte Zamos. Nu departe de teritoriul bistriţean scăpând în vale el este mânat în Ungaria spre a se vărsa în râul Tisa.

Deci ca să ne întoarcem la spusa noastră de mai înainte, această Transilvanie este cea care odinioară a fost Dacia şi, dacă nu o cuprinde în întregime, cel puţin cuprinde cea mai înfloritoare şi mai însemnată parte a ei, pe care

împăratul Traian, precum am spus mai înainte, învingându-l pe regele Decebal care domnea în aceste locuri, a schimbat-o în provincie

ANTON VERANCSICS

– este originar din Sebenico şi devine secretar al lui I. Zapolya episcop al Transilvaniei. A făcut parte din mai multe solii la casele regale ale Europei. Erudit şi aflat în legătură cu umaniştii cei mai de seamă ai Europei, cunoscând chiar şi pe Erasmus din Rotterdam şi pe Melanchton, prieten cu unii din reformatorii vremii sale şi printre alţii cu Honterus, Verancsics are şansa de a fi contemporan contelui Martinuzzi (n.r. depozitarul secretului primei comori dacice descoperite în albia râului Strei) căruia îi dedică şi o scurtă monografie

Istoricii, confundând numele geţilor şi goţilor şi de asemenea ale danilor şi dacilor, au socotit că geţii şi tracii, ale celor două Tracii – întrucât au locuit pe amândouă malurile Istrului – ar fi acelaşi lucru cu moesii.

... Căci şi Strabon susţine că geţii şi dacii ar fi unul şi acelaşi popor, desigur scitic, dar împărţit pe aşezări deosebite, şi că una din ele ocupa regiunea mediteraneană (centrală) spre Germania, iar cealaltă mai învecinată cu Pontul ar locui în partea de răsărit. Acelaşi lucru îl crede şi Pliniu, decât doar că erau numiţi geţi de către greci şi daci de către romani.

Despre marea împărăţie a lui Burebista, împărţită după aceea în patru, şi mai apoi în două... Au împărţit statul în două şi unii s-au numit daci, alţii geţi, şi unul şi celălalt neam de oameni fiind socotit odinioară ca neam de robi. Iar geţii erau negreşit aceia care acum, ca moldoveni, se întind cu Istrul în răsărit până la Pontul Euxin.

Iar davii, apoi dacii, azi se numesc transilvăneni şi munteni, dintre care aceştia ajung la miazăzi până la Istru, iar aceia se îndreaptă către apus spre Ungaria şi se întind până la Tisa, care era odinioară marginea întărită a Daciei.

... Dar în veacul nostru li s-a dat acelora un alt nume, căci aproape toţi apusenii numesc pe moldoveni dani şi pe munteni draguli, măcar că nici românii înşişi nu folosesc aceste nume, căci ei îşi zic romani, şi nici vecinilor nu le sunt destul de cunoscute, ci doar din auzite, şi nu tuturor, ci doar acelora care se îndeletnicesc cu literele.

Mai mare ca toate este Nistrul şi e singurul navigabil. Mai este scăldată şi de alte multe izvoare şi râuri mai mici, dar numai până la râul Prut până unde pământul ei se întinde şi se înalţă formând munţi. Şi nici nu este de mirare că Strabo a zis că ţara geţilor e lipsită de ape, căci el a vrut să se înţeleagă acest lucru despre acea regiune care se întinde de la Prut până la mare. Căci toată este numai pământ, şes unde umblă doar turmele cu păstorii lor, având doar puţuri pentru adăparea vitelor, şi încă rare.

Şi, când acelaşi Strabo numeşte această parte a Moldovei în cartea a VII-a, „Deşertul geţilor", iar în partea cealaltă îndreptată spre apus, dinspre Poloni, este numită în vremea noastră Moldova de la râul Molda, cum zice Morile davilor, sunt îndemnat să cred –întrucât este cam la mijlocul acestui ţinut – că această parte a fost locuită de davi şi cealaltă de geţi şi că este acelaşi popor, deosebit doar prin nume şi aşezare, aşa cum au spus şi cosmografii antici şi cei mai noi.

Aurelian a pierdut Dacia... Galienus a transportat locuitorii în Moesia romană şi a făcut două Dacii şi le-a numit Dacia Ripensis şi Dacia Mediteranea, şi acestea se învecinau cu Bosnia.

Aceşti daci se întind şi în ziua de azi foarte departe prin tot Iliricul din Macedonia şi Panonia de jos până la Istru şi la ţărmul dalmatic şi locuiesc mai ales prin păduri şi munţi şi se numesc vlahi sau vlasi, cu un nume al cărui tâlc îl voi arăta mai departe. Şi dintre aceştia sunt acei aşa-zişi martolozi cu un nume care s-a răspândit la turci, numiţi astfel de la şiretenia hoţească şi iuţeala lor, nume care fără discuţie a crescut în Europa mulţumită tâlhăriilor lor şi s-a lăţit în toată împărăţia turcilor. Chiar de aceea toţi cei care au intrat în rândurile lor sunt dăruiţi printr-un hrisov împărătesc cu scutirea tuturor dărilor...

Limba e aceeaşi pentru amândouă popoarele ca şi credinţa creştină de rit ortodox, din cauză, credem că, după cum arată Strabo, se cunoşteau mai bine cu grecii şi erau cu ei în legături foarte strânse. Obiceiurile lor sunt barbare. La îmbrăcăminte nu se aseamănă, căci muntenii au căzut aproape de tot şi la obiceiurile şi la porturile turcilor, pe când moldovenii ţin morţiş la portul lor şi acela dintre ei care ar adopta de la turci sau de la care oricare alt neam vreo parte a portului sau a armelor lor sau orice alt lucru de acest fel e pedepsit cu moartea.

Principii lor se numesc voievozi, ceea ce înseamnă conducători de oaste, de la voy sau voyniza, care în limba ilirică (slavă) înseamnă oaste, şi vody, care înseamnă a conduce. De aceea ei numesc pe soldaţi voinici şi spun „voievati" pentru a face slujbă ostăşească. La domnie, urmează copiii legitimi, precum şi cei nelegitimi; aceasta din cauză că ei pot încheia nepedepsiţi mai multe căsătorii, deşi numai una e legiuită, dar şi pe aceasta ei pot s-o desfacă, dacă nu le place, chiar dacă s-au născut copii, fără a săvârşi prin aceasta vreo fărădelege, dând carte de despărţire şi, plătindu-i soţiei, în semn de desfacere a căsătoriei, o sumă neînsemnată de bani.

...Dincolo de munții despre care am spus că se întind de la Carpați până la Severin, se află Transilvania, care a făcut odinioară parte din Dacia. Capitala ei, Alba Iulia, este numită astfel fie după Cezar sau, mai degrabă, după Gyula, odinioară principe al hunilor. Are numeroase orașe foarte însemnate, printre care Sibiu, Brașov, Cluj, Bistrița și mai multe altele, întemeiate și locuite de germani, pe care noi îi numim sași. În ea se găsesc secuii, un neam de oameni crânceni și războinici; între ei nu sunt nobili și țărani, și toți se socotesc egali în drepturi, asemeni elveților. Transilvania însăși este foarte bogată în tot felul de lucruri, și îndeosebi în aur, argint și alte metale; la acestea se adaugă sarea de ocnă. Crește cai vestiți, are din belșug vin, dar acesta nu e tot așa de bun ca cel din Ungaria și Slavonia. Transilvania este cuprinsă între cele două Valahii: Țara Românească și Moldova: cea dintâi vecină cu Dunărea, a doua cu Marea Neagră; acestea două, împreună cu Transilvania, ocupă astăzi acea parte a Europei care fusese pe vremuri Dacia. Astfel, tot acest pământ de peste Dunăre care cuprinde nu numai Ungaria Ulterioară ci și Transilvania cu cele două țări românești este înconjurat din toate părțile de Dunăre, Munții Carpați, Marea Neagră și din nou de aceeași Dunăre și totul se numea înainte doar Dacia.

ANTONIO BONFINI

– umanist italian născut la Ascoli în 1434, profesor în diferite orașe ale Italiei ajunge în n1486 la curtea lui Matei Corvin. Din însărcinarea regelui scrie o istorie a ungurilor, care începând cu descrierea Sciției se întinde până la anul 1495.

Deși năvăliri barbare de tot felul s-au revărsat asupra provinciei Dacia și asupra poporului roman și asupra regiunii geților împreună cu Panonia, totuși s-a văzut că n-au putut fi răpuse coloniile care se dezvoltaseră de curând.

Înecate sub valul de barbari, ele totuși mai exală limba romană și, ca să nu o părăsească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea neatinsă a vieții, cât a limbii. Căci cine nu s-ar minuna – dacă ar sta să socotească desele puhoaie ale sarmaților și goților, și de asemenea ale hunilor, vandalilor și gepizilor și incursiunile germanilor și longobarzilor – că s-au mai păstrat încă până acum la daci și geți rămășițele limbii lor?

NICOLAUS OLAHUS

– Născut la Sibiu în 1493, devine secretar al regelui Ludovic al II-lea și al reginei Maria de Habsburg în 1522. Un erudit al vremii, printre numeroasele sale lucrări, el a lăsat o bogată corespondență care a fost publicată în colecția „Monumenta Hungariae Historica". În această corespondență se fac dese referiri la istoria Transilvaniei.

Acea parte... care este dincolo de râul Tisa se numea odinioară, după cum spune Ptolomeu – Dacia. Aceasta, atingând spre nord o parte a Sarmației, se întinde de la Munții Carpați până la cotitura râului Tyras. Iar spre sud se mărginește cu Dunărea acolo unde începe să fie numită Istru, spre apus cu Tisa și Iazigii Metanaști. Ea cuprinde țările: Valahia mare, care se numește și Țara Românească (Transalpina), Moldova, Transilvania, Maramureșul, țara dintre Someșuri, Crișana, Nyir, țara dintre Timișuri, Țara Românească, de care se spune că s-a numit odinioară Flaccia, după Flaccus care a dus acolo o colonie de romani: începând din munții care o despart de Transilvania, se întinde cam până la Marea Neagră. Pământul este șes și lipsit de ape. Spre nord se atinge cu roxanii care se numesc acum ruteni, spre sud cu acea parte a Ungariei orientată spre Timișoara și câmpia „Maxons", iar spre răsărit cu fluviul Dunării care o desparte de Mysia inferioară.

Nicholaus Olahus imagine preluată de pe site-ul www.bjmures.ro

Orașele mari sunt Mediaș, întărit prin poziție și meșteșug și foarte favorabil pentru folosul oamenilor, alt oraș, Brașov sau Corona, numit mai înainte „Zemigethusa" (!) așezat la hotarul Transilvaniei spre răsărit, vestit și prin întărituri și prin marele număr de orășeni și negustori iar în ce privește hrana – extrem de potrivit. Și pe deasupra mai este și o piață de schimb pentru românii din Țara Românească și ceilalți oameni dinafară. Vecină cu ea este cetatea Bran, nespus de tare și ca o închizătoare și poartă a Transilvaniei așezată într-un loc foarte abrupt prin care se intră în Țara Românească.

Fişierele Dacia Magazin

În sprijinul studierii problemei "confuziei dintre goţi şi geţi" pe care ar fi comis-o Cassiodorus, Iordanes, Auxentius, etc. – şi după aceştia o întreagă pleiadă de învăţaţi europeni ai Evului Mediu – publicăm în cadrul *fişierului,* cîteva date de referinţă, posibil utile celor interesaţi de acest subiect.

Wulfila şi limba gothă

William H. BENNETT
din: *An Introduction To the Gothic Language,* New York,1980, pg.22-23.

Traducere, extrase şi comentarii: prof.Timotei URSU
consilier ştiinţific al Societăţii DACIA REVIVAL INTERNATIONAL, New York

„Ceea ce ştim despre limba *gothă* se datorează *aproape în întregime* zelului misionar şi activităţii lui Wulfila. Unele detalii în ceea ce îl priveşte au fost notate de istoricii eclesiastici, în special de arienii Philostorgius şi Auxentius şi de catolicii Sokrates şi Sozomen, toţi din secolul al V-lea. Potrivit lui Philostorgius, un locuitor al Cappadociei, Wulfila descinde din doi nativi din Sadagolthina, lângă Parnassus, în Vestul Cappadociei, care fuseseră printre mulţii creştini capturaţi de raidurile gothice sub (împăraţii) Valerianus şi Galienus (c.264 A.D.). (notă T.U.: Cappadocia, provincie romană situată în Anatolia, între sudul Mării Negre şi Munţii Taurus, pe teritoriul actualei Turcii. A fost o zonă de tradiţională locuire tracică înaintea venirii triburilor turcomane).

Wulfila s-a născut aproape cincizeci de ani mai târziu, aproximativ prin 310 A.D., şi *se crede îndeobşte ("generally believed")* că cei doi prizonieri în chestiune (denumiţi *prognoi*) au fost bunicii săi, unul din părinţii lui fiind *got*. Locul de naştere al lui Wulfila nu se cunoaşte iar detaliile privitoare la educaţia sa sunt vagi; cu siguranţă se ştie doar că a studiat latina şi greaca. Sokrates spune că tânărul a fost instruit în cristianism (creştinism) de un oarecare Theophilus, care a participat la Conciliul de la Nicaea şi s-a declarat de acord cu deciziile acestuia ca episcop al goţilor din Crimeea (?), deşi această informaţie ar putea fi eronată.

Pe când avea cam 21 de ani, Wulfila a venit cu o misiune la Constantinopol, unde a putut rămâne pentru studii. După ce a servit ca lector, în jurul vârstei de treizeci de ani a fost uns (consacrat) prim episcop al *goţilor de la Nordul Dunării*. Se pare că hirotonisirea a avut loc în Antiochia, în 341, şi a fost efectuată de arianul Eusebius din Nicomedia, care a decedat după aceea, în acelaşi an. Următorii şapte ani tânărul misionar i-a dedicat *poporului său,* în *Dacia* (sic!) – *identică cu Gothia de la Nord de Dunăre.* El şi cei ce l-au urmat au fost persecutaţi, cu siguranţă, poate sub domnia păgânului lider Athanaric, aşa că episcopul a cerut împăratului Constantius permisiunea de a se muta în teritoriul roman. Constantius a fost de acord, iar Wulfila *cu un mare număr de convertiţi* (s.n.) a trecut Dunărea îndreptându-se spre Balcani şi aşezându-se lângă Nicopole, în Moesia Inferior (actualul Trnovo, în Bulgaria). Aici el a activat vreme de mai mult de treizeci de ani. A decedat în jurul anului 383 în Constantinopol unde a venit pentru o întrunire, la ordinul lui Theodosius cel Mare.

Datele asupra acestor fapte sunt ipotetice *(s.n.).* Auxentius, care se autodescrie drept pupil şi protejat al lui Wulfila, spune că magistrul său a devenit episcop la vârsta de treizeci de ani, a activat pentru şapte ani în Dacia, a servit în înalta sa funcţie vreme de patruzeci de ani şi a decedat la vârsta de şaptezeci de ani. Philostorgius este cel care afirmă că ungerea tânărului episcop a fost făcută de Eusebius, cu evidenţă referindu-se la Eusebiu din Nicomedia *(? n.n.*). Dacă ceremonia a avut loc în 341, (Wulfila) a părăsit Dacia în 348 şi a decedat în 381. Este posibil, totuşi, că relatarea lui Auxentius confundă locurile iar datele să fie numere rotunjite, influenţate de paralele biblice şi de numerologia mistică. Astăzi, majoritatea evidenţelor ar sugera că Wulfila a murit la adunarea convocată în 383, organizată în încercarea rezolvării disputei dintre catolici şi arieni.

Credinţa lui Wulfila, potrivit declaraţiei de pe patul de moarte înregistrată de Auxentius, era *ariană,* cea care îl considera pe Dumnezeu-Fiul subordonat Tatălui, Sfântul Duh subordonat Fiului, iar Tatăl şi Fiul neavând aceeaşi natură. Această doctrină, rejectată la Nicaea în 325 şi, din nou, la Constantinopol în 381, a dispărut treptat în Est; dar a fost purtată către Vest de goţi şi încă mai constituia un impediment pentru unitatea religioasă în vremea lui Charlemagne.

Influenţa lui Wulfila în răspândirea arianismului trebuie să fi fost considerabilă; Sozomen spune că goţii îl socoteau incapabil pe părintele lor spiritual să făptuiască sau să zică ceva rău.

Numele lui *Wulfila* ("micul Lup") apare sub forme diferite: *Oulphilas* (la Sokrates, Sozomen, Theodoret), *Ourphilas* (la Philostorgius), *Ulfila* (la Auxentius), *Vulphilas* (la Cassiodorus), *Gulfila* şi *Gylfila* (la Isidor din Sevilla), *Ourphelas, Ourphelans* şi *Ourbilas* (în Passio S. Nicetae) şi, cel mai potrivit, drept *Vulfila* (la Iordanes). O pecete

de bronz cu forma *OURPHILA* s-a păstrat până astăzi, dar istoricul acesteia e îndoielnic. ”

(*Notă: Traducătorul, T.U., în câteva articole publicate între 2001-2003 şi în studiul “IORDANES,UN IZVOR ISTORIC DE ÎNSEMNĂTATE CAPITALĂ“, 2002, a propus varianta posibilă “VULPILĂ“, nume existent şi astăzi la românii din nordul şi sudul Dunării. Să notăm precizarea lui Bennet: “*poporul său *(al lui Wulphila, considerat astfel după ungerea sa ca episcop!) se află* “...în Dacia, identică cu Gothia de la Nord de Dunăre”, *– precizare a lui H.W.Bennet conectată cu datele efective din care s-a reconstituit schița biografiei lui Wulphila.)*

*

Un fragment din studiul *“IORDANES: UN IZVOR ISTORIC DE IMPORTANȚĂ CAPITALĂ” (Timotei Ursu, vezi: “DACIA MAGAZIN”,2003 şi “LUMEA LIBERA , New York, 2002):*

(…) “… În timpul refugiului politic în Spania, în 1986, am avut şansa să pătrund ca cercetător în sanctuarul rezervat examinărilor de specialitate la Biblioteca Națională din Madrid. Nu numai lectura lucrării lui I.D.C.Coterlan: “*Dacoromania Germanica. Probleme istoriografice. Contribuție la Istoria teritoriilor carpato-danubiene între secolele III şi VII*” (Colecția “DESTIN”, Madrid, 1972), dar şi propria-mi cercetare privind enigmatica personalitate a episcopului WULPHILA (“Ulfila”) mă zoreau să cercetez unele documente premedievale păstrate acolo. În ce-l priveşte pe faimosul şi atât de puțin cunoscutul episcop din Moesia, practicant al arianismului, am fost sedus de propria-mi ipoteză – pe care o revendic şi astăzi! – că se numea *VULPILĂ (“Vulphilă“)*, că era V*lah (*Macedo-Român), şi că – după toate probabilitățile – n-a tradus “BIBLIA” în… limba *gotă*, ci într-unul din idiomurile triburilor “păgâne” care conviețuiau temporar – în enclave – cu dacii trans-danubieni*,* limbi apreciate drept *proto-germanice transdanubiene* şi aflate în amplu proces de diferențiere lingvistică: limba *gepidă* (Ardeal), cea *vandal-asdingă* (Crişana-Pannonia), *victofală* (Banat), etc*;* căci malul stâng al Dunării de Jos aparținea, cel puțin politic, *ostrogoților,* iar cel drept (“Istrul Getic” şi, prin urmare inclusiv Moesia, din care – probabil – provenea Vulphila)… aparținea în acele decenii v*izigoților,* integrați deja Imperiului Roman ca “federați” şi păzitori de frontieră. Nu e încă foarte limpede care era zona de locuire stabilă, la acea dată (aproximativ la mijlocul secolului IV e.n.) a secțiunilor marelui *trib al ostrogoților*. De regulă se apreciază că aceştia erau *goții nord-dunăreni.* Există însă toate motivele să se creadă că pe ambele maluri ale Danubiului se vorbea aceeaşi limbă ca şi în Moesia (“*Moşia*”?!), unde s-ar fi născut Vulphila: limba *gothă*?… Limba *getă?*(citiți: *”gwetă“!*)... (Potrivit izvoarelor istorice, cu unul sau două secole mai în urmă geții şi dacii, atât de la nord cât şi la sud de Dunăre, *vorbeau şi ei – în mod atestat – aceeaşi limbă!).*

Rămâne în seama viitoarelor cercetări descoperirea adevărului; dar nu este de ignorat ipoteza că în acest etaj premedieval (sec. III-V e.n.). se vorbea o limbă *getică (gwetică, ghetică),* cu particularități de “graiuri” tribale. Ar putea fi luată în considerație ideia *că această limbă getică (gotică?!)* a fost conservată, întrucâtva, pînă în zilele noastre în comunitățile sud-dunărene *vlahe* (“macedo-române”), tocmai datorită “închiderii” acestor comunități în enclave după secolul VI-VII prin infiltrarea şi încercuirea lor de către masive triburi slave; şi că tocmai acest idiom gheto-gothic – principial *romanic* şi mai puțin *proto-germanic* (dar, structural, *mult mai înrudit şi cu acesta* decât se crede îndeobşte!..) – este identificabil, în formele sale inevitabil colorate de graiurile locale străvechi, din Pannonia şi Illiria, peste Alpii Reto-Romani, până în Sudul Franței şi Nordul Spaniei: adică ceea ce va fi în secolele V-VII clasicul “traseu Gothic”…”

*

VULPHILA LA IORDANES:
(Varianta tipărită în 1452, aflată la Biblioteca Națională din MADRID):

(*267) “Erant siquidem & alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primate Vulfila, qui eos dicitur & literis instituisse, hodieque sunt in Moesia regione incolentes Eucopolitanam (sic!). Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, & pascuis, silvaque lignorum, parum habens tritici, caeterarum specierum est terra foecunda. Vineas vero nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negociantes: nam lacte aluntur”

(Traducerea – engleză – a lui Ch.Ch.Mierow, *THE GOTHIC HISTORY OF JORDANES*, Princeton University, 1915, care utilizează un “*original*”(afirmat ca atare, la 1887, de Mommsen dar… “*distrus într-un incendiu*”, deci: neverificabil!...):

“*Erau de asemenea şi alți goți, denumiți Cei de Jos, popor minunat al cărui preot şi primat a fost Vulfila, despre care se spune că i-a învățat să scrie. Şi astăzi aceştia se află în Moesia, locuind regiunea Nicopolitană până la*

poalele munţilor Haemus. E un neam numeros, dar sărac şi ne-războinic, bogat (doar) în lucruri mărunte cu excepţia turmelor de tot felul, păşuni pentru vite şi păduri pentru lemn. Ţinutul lor nu e productiv în grâu şi alte feluri de cereale. Unii dintre ei nici nu ştiu că există, pe ici-pe colo, vii şi îşi cumpără vinul din ţările vecine. Dar cei mai mulţi beau lapte."

(Varianta în ediţia "GÂNDIREA", 2001, care repetă "varianta Mommsen"):

(*267) " Erant si quidem et alii Gothi, qui dicuntur minores, populus inmensus, cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. Hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pees Emimonti gens multa, sed paupera et inbellis nihildue habundans nisi armenta diversi generis pecorum et pascua silvaquelignarum; parum tritici citerarumque specierum terras fecundas. Vineas vero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscent ex vicina loca sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique. "

(traducere David Popescu*):*

" Mai erau şi alţi goţi care se numeau minori (?!n.n.), *popor numeros, împreună cu însuşi pontificele* (?!) *lor primat Vulfila, despre care se spune că i-a învăţat să scrie şi să citească. Ei se găsesc şi astăzi în Moesia, locuind în regiunea Nicopole, la picioarele muntelui Hemus, neam mare dar sărac şi nerăzboinic, neavând de prisos* (?!) *decât turme de oi şi vite, păşuni şi păduri pentru lemne. Au de asemenea puţin grâu şi alte cereale, deşi pământul este roditor. Cât despre vii, abia dacă sunt câteva locuri, iar vinul îl cunosc numai unii dintre ei prin negustori, de la populaţiile vecine, căci cei mai mulţi se hrănesc cu lapte. "*

*

TEXTELE GOTICE (idem: Bennett W.H., <u>*An Introduction to the Gothic Language,*</u>, pg.26-27
(*Traducerea Evangheliei de către Vulfila este cunoscută drept "CODEX ARGENTEUS din Uppsala")*

"…Limba gothă a fost conservată mai ales în traducerea fragmentelor disponibile – dar extensiv cercetate – ale *Evangheliei* şi a *Epistolelor*, formând în total cam trei sferturi din Noul Testament. *Cărţile Străvechii Legi* sunt reprezentate numai fragmentar, prin trei capitole (5-7) din *NEHEMIAH.* Se crede îndeobşte că Wulfila a tradus cel puţin partea existentă din Noul Testament; dar din păcate nu există o dovadă directă în acest sens, iar presupunerile istoricilor din vechime nu ne ajută îndeajuns. Auxentius spune doar că magistrul său a scris şi a predicat în greacă, latină şi gotă şi că a lăsat "*mai multe tratate şi multiple interpretări*" în aceste limbi. Philostorgius spune că Wulfila a tradus întreaga Biblie, mai puţin *Cartea Regilor.* Sokrates adaugă că aceste cărţi au fost lăsate de-o parte ca să se evite propagarea spiritului războinic al goţilor, chit că mai degrabă *Cărţile lui Joshua* şi *Judecătorii* ar fi putut fi interzise pentru un astfel de motiv. Oricum, caracterul stilistic al Noului Testament gothic pare a reflecta munca unui singur şi original traducător, iar textul supravieţuitor din *NEHEMIAH*, *deşi rezumativ şi datorat (doar) parţial originalului*, nu prezintă divergenţe stilistice or modificări faţă de restul Bibliei gotice, atestând latina pre-vulgară. Cu câteva excepţii, ordinea cuvintelor în textul gothic corespunde celei din textul biblic în limba greacă; dar în legătură cu aceasta uneori se poate discerne şi influenţa latină. Considerată pe întregul ei, versiunea gothică se remarcă prin uniformitatea tratamentului.

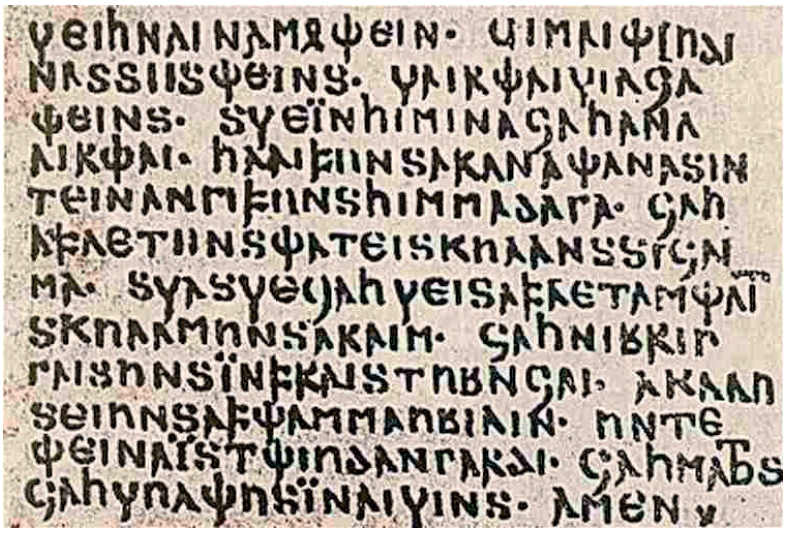

Wulfila – *Tatăl nostru*

Probabil că cea mai uimitoare virtute a traducerii constă în expresivitatea cuvintelor alese. Măsura în care "BIBLIA GOTHICĂ" reprezintă idiomatic frazarea gothică de fiecare zi poate fi foarte bine *pusă în discuţie*; dar este incontestabil că această versiune prezintă o anume eleganţă declarată şi o expresivitate care o defineşte drept o operă ce merită citită şi numai pentru valoarea sa literară.

Un alt document referenţial este cunoscut prin opt pagini – nerelaţionate între ele – numite astăzi "SKEIRENS" (conform: "*Skeirens aiwaggeljons phtairh Iohannen",* "Explicarea Bibliei după Ion").

Alte relatări ale limbii (gothice) apar într-un fragment dintr-un calendar al martirilor, apoi în câteva note marginale pe un manuscris din Verona, ca şi pe un testament din Arezzo,

din 551 şi un altul din Ravenna, astăzi dispărute. Câteva fraze gothice cu o cvasi-fonetică transcriereîn latină, câteva specimene de litere gothice în scrierea unor nume şi transcrierea câtorva numerale apar într-un manuscris din perioada secolelor IX-X, din Salzburg-Viena. Forme latinizate sau "romanizate" ale unor cuvinte gothice, incluzând nume proprii, sunt larg împrăştiate. Cîteva inscripţii runice *se presupune* că sunt în limba gothă. Una se află pe un vârf de săgeată găsit la Dahmsdorf, Brandemburg (*"ranja*"), alta pe un mare inel de aur (din Tezaurul) de la Pucioasa, România ("*gutaniowihailag"*), o a treia pe un vârf de săgeată din Kowel, Polonia (*"tilarids"* sau *"tilarios"?*).

Printre diversele informaţii indicând, în epocă, o tîrzie supravieţuire a limbii gothe în Crimea, cea mai importantă e cea a diplomatului Ogier Ghislain *(sic!)* de Busbeck. Cam printre anii 1555 – 1562 el a cunoscut doi diplomaţi din Crimea şi a transcris 68 din cuvintele acestora, împreună cu câteva fraze şi numerale. Mai toate cuvintele sunt "germanice" şi – exceptând trei versuri ale unui cântec – sunt transcrise în latină. *Din nefericire circumstaţele în care a fost realizată transcrierea şi publicarea n-au fost deloc ideale:* unul dintre subiecţii informatori, deşi iniţial bun vorbitor al gothei din Crimea, a… "uitat-o" în favoarea limbii greceşti; celălalt era un vorbitor nativ de germană care a învăţat întrucâtva gotha prin contact cu locuitorii din Crimea. Busbeck, care vorbea şapte limbi, a acceptat oarecare inconsistenţe în transcrierea sa, iar relatarea lui a fost publicată "pirat", într-o tipărire neautorizată, care foarte probabil a introdus aproximări suplimentare ("*Augerii Gisleni- (*sic!) – *Busbeqii D. Legationis Turciae epistolae quator").*

REFERINŢE ASUPRA GOŢILOR

Lars Munkhammar, "CODEX ARGENTEUS FROM RAVENNA TO UPPSALA…",
Uppsala University Library, 1998
(* Atenţie la repetarea papagalicească a "lecţiei clasice"!... n.n.)

"…Traducerea Evangheliei din greacă în gothică a fost făcută în secolul al IV-lea de *episcopul got* (s.n.) Wulphila, care chiar a alcătuit alfabetul gothic."

(….) "Codex Argenteus e cunoscut din secolul al XVI-lea, când era păstrat în mănăstirea benedictină din Weden (Ruhr). Trecută prin Praga, ajunge în Suedia (captură de război!). Mutată în Olanda, este răscumpărată de suedezi şi donată Universităţii din Uppsala, în 1669."

(….) "având iniţial 336 pagini, astăzi se găsesc 187 la Uppsala, iar o pagină a fost descoperită în Germania, în 1970, la Catedrala din Speyer".

(….) "Goţii erau un *popor teutonic* (s.n.) care *credeau* că au emigrat cândva din partea sudică a Scandinaviei. La vremea naşterii lui Christos trăiau ca agricultori în nordul Europei (?!). În secolul II A.D. au "apărut" în jurul Mării Negre. Vizigoţii au intrat în Dacia, actuala România (?!), unde au stat pentru circa 100 de ani; mai târziu au devenit stăpânitori de teritorii în sudul Franţei şi în Spania". *(* în realitate: au constituit acolo *regate*! n.n.).

(….) "Goţii erau un popor *germanic* iar limba gothă a fost o limbă *germanică* (!?). Când goţii i-au întâlnit pe romani şi au *convieţuit mult timp cu aceştia* (!), influenţa latinei asupra gothei a fost importantă. Goţii au constituit un popor care nu practica scrisul, iar posibilităţile noastre de azi, de a le studia limba, *sunt foarte reduse.* Tot ce au lăsat e o traducere a Bibliei şi câteva, puţine, fragmente de text. Chiar şi Biblia se păstrează doar fragmentar. (….) "Traducerea a fost făcută de episcopul *vizigot* Wulfila. Numele lui înseamnă "lupuleţul" (!?) Mai devreme, goţii scriau în alfabetul runic " (…şi atunci: de ce mai era nevoie ca Wulphila să "inventeze un… nou alfabet "?! n.n.)

(notă adiţională: La începutul secolului *al VI-lea*, când prin Cassiodorus, Iordanes şi alţi învăţaţi ai timpului, începe să se scrie apăsat ISTORIA *GOŢILOR*, Regatul Got – cu capitala la Ravenna, unde se şi păstrase Biblia lui Wulphila! – era condus de Theodoric cel Mare,(474-526), "*Gothorum Romanorumque Rex*", supranumit, apologetic, ba "Traian", ba "Valentinian". Marele rege era *"ostrogot" şi "de credinţă arian";* s-a născut în Pannonia (pe teritoriul *DACIEI POST-ROMANE: în actualul Banat, Crişana sau actualul teritoriu al Ungariei nordice, recunoscute zone ale habitatului dacic* !). Nici dinspre Theodoric, nici dinspre curtenii săi nu proivine vreo dovadă ca aceştia ar fi utilizat o limbă "germanică". El este cel care a "invadat Italia" (în 488) şi l-a învins şi ucis pe "conducătorul *germanic* al Italiei", Odoacru. Primul său ministru este extrem de cultul Flavius Cassiodorus, apreciat drept... iniţiator al "confuziei" dintre goţi şi geţi; una din operele acestuia, din păcate pierdută, ("ISTORIA *GEŢILOR")* serveşte drept principal material de… inspiraţie lui Iordanes!

O necesară reexaminare (lipsită de prejudecăţile tradiţionale!) a perioadei *GOTICE* – dintre secolele III-VIII A.D. – ar putea să producă istoriografiei româneşti surprize de proporţii. Evident, numai în măsura în care astfel de surprize nu sunt, cu încăpăţânare, ocolite…!)

***

Dunărea – apa dacilor

Dr. Mihai BOCIOACĂ
Institutul Național de Hidrologie și Gospodărire a Apelor

Dunărea este singurul fluviu care străbate Europa de la vest la est, traversează două mari lanțuri muntoase (Alpii și Carpații) și două mari depresiuni tectonice (Panonică și Getică), iar pe parcursul său de 2860 kilometri, drenează o suprafață de 805.300 kilometri pătrați.

Acesta este cel mai internațional bazin hidrografic, pentru că drenează suprafețe din 18 țări, dintre care România participă cu 232.193 km˛ sau 29% din suprafața întregului bazin hidrografic, situându-se pe primul loc, Ungaria cu 93.030 km˛ sau 11,6 %, Serbia-Muntenegru cu 88.635 km˛ sau 11,1%, Austria cu 80.423 km˛, 10,0%, Germania cu 56.184 km˛, 7,0%, până la Albania, Polonia, Italia, Macedonia, fiecare deținând mai puțin de 0,1% din suprafața Districtului Dunării, [1,2,27,].

Această arteră hidrografică constituie leagănul culturii și civilizației mondiale, aici găsindu-se cele mai vechi urme ale activității umane, iar la Cuina Turcului, comuna Ogradena, județul Mehedinți, din defileul Dunării de la Cazane s-au descoperit cele mai vechi unelte pentru practicarea agriculturii, datate la anul 8175 î.Ch., sincrone cu cele din Asia Mică, după cum argumentat susține **Viorica Enăchiuc** în comunicarea sa de la Congresul de Dacologie din 2004, [2].

Geograful român **Simion Mehedinți** spunea că "Noi românii suntem locuitorii cei mai vechi ai acestui pământ al Daciei și anume, unul dintre cele mai vechi popoare ale întregului continent".

"La 513 î.e.n. când Roma stăpânea doar câteva sate pe malul stâng al Tibrului (nici cât Țara Bârsei) părinții noștri de la Dunăre formau un mare neam, închegat și puternic, care ținea calea în Balcani celui mai mare monarh al Asiei, lui Dariu al lui Histaspe" [15]. La acestea mai adăugăm că la anul 529 î.Ch. regina massagetă Tomiris a stopat, pe Amu Daria, tendința exapansionistă a Imperiului Persan, sub comanda lui Cyrus al II-lea, pe care l-a și pedepsit exemplar.

Un argument de dăinuire a populației traco-geto-dacice, ariene sau carpato-dunărene în acest bazin hidrografic și nu numai, care folosea aceeași limbă, după cum spune Jordanes în lucrarea sa „Getica" și că „geții sunt totuna și aceeași cu goții" și sunt strămoșii românilor de azi, îl constituie numele râurilor, dintre care pe primul loc amintim **Dunărea**, care izvorăște și culege afluenții săi numai din ținuturile dacilor, care de fapt înseamnă "**apa Dacilor"**, sau "**Danu.viu- zeul vedic al apelor**"[16].

Numele de „Dunărea" are etimonul comun don/dan/dun în toate țările străbătute, sau Dana-Istru în documentele grecești, Danubius, în documentele scrise în limba latină romană (cultă).

Acest nume a devenit termen generic pentru artere hidrografice de mari dimensiuni, cu viteza mare de curgere, sau năvalnice, cu adâncime mare, cum sunt mai multe artere în sudul Rusiei ca Don, Volga, fluviu care s-a mai numit Rha, Itta, Ittl, Araxos [15, pag.160].

În cadrul acestui bazin hidrografic și nu numai, trăiește o populație de aceeași origine etnică, traco-geto – dacică, vizibilă și azi prin o multitudine de criterii: etnice, lingvistice, culturale, folclorice, arhitectonice, hidronimice, toponimice și antroponimice etc [8, 13].

În ultimii 359 de ani, această unitate etnografică s-a destrămat, prin promovarea principiului de constituire a statelor naționale, stabilit prin Pacea Westfalică, sau tratatul de pace de la Osnabrück și Münster, finalizat la 24.10.1648, încheiat în urma războiului de 30 de ani.

De la acest moment, fiecare stat constituit și-a creat o nouă identitate etnică și lingvistică, dar bazată pe aceeași matcă veche traco-geto-dacică, comună tuturor statelor europene, părăsind vechea limbă și negându-și originea lor etnică, [11,12].

În lucrarea de față vom încerca să argumentăm, pe criterii hidronimice și toponimice, cu deosebire pe etnonime, această origine comună, multimilenară, folosind ca eșantion bazinul hidrografic al Dunării, fluviu care prin însuși numele său o arată.

Dunărea izvorăște din Munții Pădurea Neagră, landul Baden-Würtemberg, Germania Federală, de la confluența râurilor Brigach și Brege, la **Donaueschingen**, (**ieșirea Dunării**) care, la rândul lor, își au obârșia în apropiere de

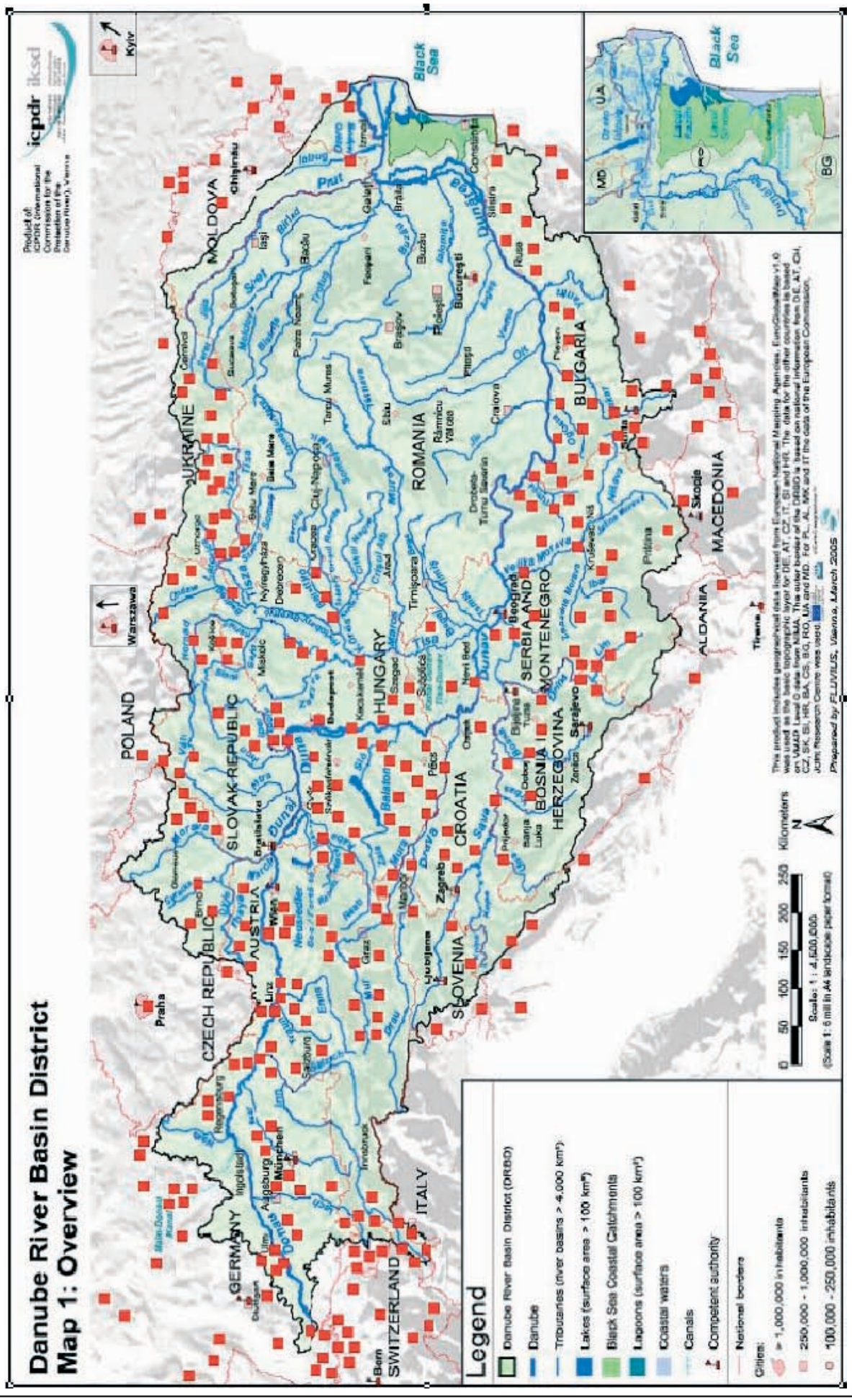

Răspândirea hidro-toponimelor traco-geto-dacice / româneşti în bazinul hidrografic al Dunării

Furtwangen, de sub vârful Kesselberg (1015 m) primul, iar celălalt de sub vârful Furtwänglehof, unde pe hărțile mai noi este notat Donauquelle sau izvorul Dunării, lângă Schönwald [28, plansele 74, 75] şi se varsă în Marea Neagră, prin Delta Dunării, după 2860 km.

Sunt demne de semnalat numele multor râuri din zona de obârşie a acesteia, cum sunt: **Alb, Berner Alb, Murg**, Schwarza, Steina, sau toponime ca **Albbrück**, Stadt **Albstatd, Ulm, Neu Ulm**, **Passau** ş.a.

În zonele adiacente, ca în Elveția, sunt râuri şi localități cu nume de aceeaşi origine, cum este râul **Sur**, oraşul **Olten** pe râul **Aar**, oraşul **Melk**, pe Dunăre, în Austria, sau râul **Olt** (azi, Lot) în Franța etc. [28, planşele 96, 97 s.a.].

Țări întregi se mai numesc şi azi **Dacia**, cum este Olanda (**Dutch**), în care sunt peste 75 de localități cu numele de Buren sau Boer (de la Buri: Boerakker, Boerdonk, Boerdijk, Boerelaan, Boerengat, Boerenhol etc), Germania (**Deutschland = țara dacilor), Danemarca** sau Dania, sau Marka Danilor**, Norvegia** sau Dacia Frizia, **Suedia /** Sueonia / Dacia etc. [1,2].

Până nu de mult, toate țările nordice dar şi Franța, Spania se mândreau cu numele de Dacia, chiar regii lor căutau să-şi afirme descendența din familii nobiliare dacice şi se autointitulau "Rex Daciae", [5, 6].

O dovadă a acestei continuități o constituie numele de râuri, localități, munți şi trecători identificate în întreg bazinul hidrografic al Dunării – leagănul culturii şi civilizației mondiale, utilizând lucrări de prestigioşi autori, enciclopedii, atlase mai vechi şi moderne, cercetări personale la fața locului pe o perioadă de peste 40 de ani [1,2, s.a.].

Dunărea este însoțită de afluenți, localități mai mici sau mai mari cu nume româneşti, brațe secundare ca, Ara, lângă Giurgiu, Bala din Balta Ialomiței, al căror nume sunt de aceeaşi străveche origine, de la țara înțelepților sau numele eroului Vedic care a cucerit India de azi, dar şi alte brațe din Ungaria, Serbia.

Pe lângă aceste categorii geografice menționate, cel mai important este elementul etnic, care a făcut să se păstreze de-a lungul timpurilor numele arterelor hidrografice şi a marilor forme de relief sau localități, denumite foarte plastic şi reprezentativ de către acest neam al traco-geto-dacilor, strămoşii românilor de azi.

În tot cuprinsul Europei şi nu numai, dar cu deosebire în cadrul eşantionului luat în studiu, adică bazinul hidrografic al Dunării, este populat şi azi de mari grupări etnice, cu denumiri de aceeaşi origine pe tot parcursul său, din Munții Pădurea Neagră până la Marea Neagră, drenând mari spații din lanțul munților Alpi (albi) sau, cum spune M. Caragiu, **"Danubiulu ari izvorulu tu munțâl'i Pâdurea Lae şi s-vearsâ tu Amarea-țea Laea**", argumentând ligvistic dăinuirea aceleiaşi populații care a denumit nu numai această apă, dar şi mari regiuni geografice [3, pag 430], după cum se poate vedea pe harta din figura 1.

În partea superioară a Dunării şi pe principalii săi afluenți până la defileul de la Devin, de lângă Bratislava, se întâlnesc localități şi râuri cu nume care atestă originea dacică, cum sunt: **Dachau**, lângă München, oraşele Albbrück, Beuerbach, Murnau, Ulm, Neuulm, Passau, Pullach, primul şi ultimele 6 în apropiere de München şi alte peste 40 de localități numai în Germania, munții **Dachstein,** redate în tabelul 1, [17 – 32].

Tabelul 1

1.Alb	18.Dachtmissen	35.Passelberg
2.Albach	19.Dachwig	36.Passeldorf
3.Albbrück	20.Dackenheim	37.Pulheim
4.Albemreuth	21.Dackmar	38.Pullach
5.Blachendorf	22.Dackscheid	39.pullen (argou) = a urina
6.Dachau	23.Dacheim	40.Pullenreuth
7.Dachau Ost	24.Donaueschingen	41.Pullhausen
8.Dachauer Moss	25.Donauhof	42.Pulling
9.Dachelhofen	26.Donaustauf	43.Sankt Blasien
10.Dachenheim	27.Falken	44.Ulm (Donau)
11.Dachsbach	28.Falkmich	45.Ulm (Greifenstein)
12.Dachsberg	29 Falkenuel.	46.Ulm (Lichtenau)
13.Dachsenhausen	30.Falkenbach	47.Ulm (Reuchen)
14.Dachslach	31.Falkenberg	48.Ulmbach
15.Dachsstadt	32.Oberdaching	49.Ulmen
16.Dachstein	33.Oberdacstetten	50.Ulmenhorst
17.Dachtel	34.Passau	51.Ulmet

În Elveția, pe valea **Innului** (al cărui nume vine de la planta textilă **in)**, iar mai nou, ca unul din argumentele politicii de deznaționalizare forțată, pe hărțile din cele mai recente atlase este numit **En** [32, planşa 69, careul P7]. În cantonul Graubünden sau Engadin, de fapt, dar şi în zonele adiacente, sunt localități şi râuri cu nume ca: **Dachsen** în cantonul Zürich, Ardez, **Pashun Craista**, **Cresta,** Guarda, **Castiel**, **Sapün**, **Müstai**r, **Grosch**, **Clüs**, **Sur En**, **Munt**, **Lucerne- Luzern** / luțernă, Davos, Davia cu alte 5 derivate, **Chur** (pe fluviul Rin) **Churwald**, **Olten** pe râul **Aar**, Fontana**, Sankt Cassian**, (Ion Casian, din Dobrogea, a creştinat pe francezi şi alte popoare din vestul Europei, a fost beatificat sub numele de Saint Jean Cassien), muntele **Hoher Dachstein**, 2995 m, muntele Furkleta, râul Susasca, **Piz Laschadurella**, Muntele Albula, Albula Pass. La acestea se mai adaugă peste 45 de nume de localități, precum şi de munți, trecători (pass), râuri, lacuri [23,32], cum sunt cele din tabelul 2.

Tabelul 2.

1 Aadorf	16 Lupsingen	31 Rotondahütte
2 Aarau	17 Mürren	32 Strada
3 Aarberg	18 Muntelier	33 Ulmiz
4 Albeina	19 Munter	34 Ursy
5 Büren	20 Murg	35 Vadura
6 Büren an der Aare	21 Olten	36 Vaduz/Vadut
7 Churwalden	22 Oltingen	37 Val , s.a.
8 Davesco	23 Plan	38 Vulpera
9 Davia	24 La Praz	39 Vallatscha
10 Davosdorf	25 Praz	40 Zuoz
11 Davosplatz	26 Praz Jean	41 Zuort
12 Furka Pass	27 Preda Pully	42 Piz Zuort
13 Furkajoch	28 Preda	43 Nuna
14 Furcletta	29 LaPunt Chamues	44 Vina
15 Lampenberg	30 Rotonda	45 Valmela

Aici, pe valea superioară a râului Inn sunt **reții/retoromanii sau romanşii**, populație în proces de deznaționalizare, care vorbesc o limbă românească arahică, au nume de botez frecvente de Ion şi Maria, au ocupații tradiționale, obiceiuri, port popular, case, mod de trai, identice cu cele ale românilor şi sunt conştienți de originea lor comună [1, 8,12,14].

În Austria, pe lângă numele fluviului Dunărea, sunt râurile **Inn** şi **Mur/Mura**, râuri pe care sunt o mulțime de localități cu nume derivate din acestea, sau marile oraşe, cum este chiar **Viena**. În atlasele rutiere germane şi austriece s-au identificat multe nume, ca: **Dachstein**, **Dachstein**-Südwand Hütte, Ober**dach**sberg, (la sud de oraşul Melk), Wai**dach,** Stau**dach, Ramsau am Dachstein** şi alte 4 derivate ale sale, la care mai adăugăm Teiss, S. Michael im Lungau, vârful **Gugu**, **Lach, Laaken,** lângă râul **Bistrica**, care la granița cu Slovenia, se numeşte Krumbach, vârful **Pezid** 2770 m, Lungauer Kalkspitze, 2474 m, **Thaur**, lângă Innsbruck, **Gaier,** (**gaia** = vultur) şi alte peste 20 de nume derivate din gaia. Acest nume a devenit celebru prin festivalul din Elbigenalp, inspirat din poemul „**Gaierwally"** al poetei Wilhelmine von Hillern [32,Tip 21]. În tabelul 3, sunt redate câteva dintre acestea.

Din aceleaşi atlase la scara 1: 150.000, editate de Falk, am identificat numai în Austria 71 de nume de localități şi de râuri mai importante cadastrate, de origine dacică, dar şi din alte țări.

Tabelul 3.

1 Aigen/Oberndorf am Inn	16 Albersdorf/Schiefling am See	31 Lacher
2 Aigen/ ried im Innkreis	17 Albing	32 Lachkendlalm
3 Albeck	18 Albrechtsberg	33 Lachsfeld
4 Albenödt	19 Albrechtsberg, Großen Krems	34 Lachtal
5 Alberloc	20 Albrechtsberg an der Pielach	35 Lampsberg
6 Albern/Deutsch Griffen	21 Albrechtsfeld	36 Murau
7 Albern Gross-Gerungs	22 Albrechtsmühle	37 Murberg
8 Albern /Mauthausen	23 Fürch	38 Murdorf
9 Albern/Moosburg	24 Fürholz	39 Neudorf an der Mur
10 Albern/Schwechat	25 Furken	40 Oberdachsberg
11 Alberndorf/Haugsdorf	26 Gugu	41 Passauerdorf
12Alberndorf/Raabsan der Thaya	27 Laak	42 Paßthurn
13 Alberndorf in der Riedmark	28 Laaken	43 Pölla/Mank
14 Alberschwende	29 Lach	44 Thaur
15 Albersdorf/Gleisdorf	30 Lachau	45Theiß, s.a..

Dunărea şi afluenţii săi

În cadrul bazinului Panonic, Dunărea primeşte câţiva din cei mai mari afluenţi: **Morava** Cehă, Drava, Tisa, Sava, **Morava** Sârbă (Velika Morava), în bazinul cărora se întânleşte o mulţime de localităţi cu etnonimul Dacia, sau nume de aceeaşi origine: **Valasške** Mezirici, **Valasške** Klobouky, V**alasška** Polanka, Vlahovice, în Cehia orientală, unde un ţinut este numit **Valasške Krlovstvy**, sau Crăiia Valahă, fără a mai adauga numele marilor centre urbane ca Praga, Brno, (**bârnă**). Jihlava etc.

Acest fenomen se repetă şi în Slovacia, unde sunt frecvente numele de **Vlaha**, **Blahova, Rumanova** sau **Dačov**, **Moldava**, **Trnava, Trnavka, Bystrice**, In centrul Bratislavei sunt 2 cartiere cu nume romaneşti: **Coliba** (atelier de fierărie, ca localităţile româneşti Colibaşi = fierari) şi Dubrava. In bazinele lor hidrografice sunt multe localităţi cu nume dacice , dintre care amintim doar pe cel mai semnificative din Moravia: **Dečice**, Jihlava, Litohor (vezi grecescul Litohoro, **litos/piatră** + **hora/sat**), Krasna Hora, mai multe localităţi cu numele Bistrice, **Vlašim**, **Valašska Bystrice**, **Turia, Rumanova**, **Klocočov etc**.

Alte râuri cu nume asemănătoare sunt: Raba, **Orava**, (vezi si Oravita in Romania) care se varsă în Vah şi pe malul căruia sunt localităţile Stara Bystrica şi Nova Bystrica.

. Localităţi cu astfel de nume sunt numeroase, dar mai amintim doar pe **Dubrava**, **Slatina**, **Turia Remete** şi o serie de braţe secundare ale Dunării dintre Bratislava şi Budapesta, care se numesc Maly Dunaj, în care se varsă râul Vah, care până la vărsarea în Dunăre se numeşte Vazsky Dunaj, iar un altul din Ungaria se numeşte Mosoni Duna.

Râul **Tisa** (Pathissus, numele provine de la tisă–arbore sau arbust din familia taxacee, iar "ti" înseamnă lung şi subţire, şerpuitor), are izvorul pe clina estică a Carpaţilor Păduroşi ai Maramureşului pe care-i străpunge, este principalul colector al râurilor ardeleneşti, care pe teritoriul Ungariei au nume uşor modificate ca: Szamos, pentru Someş, (derivat de la Soma- zeu lunar la vedici), Körös/Criş, (criş = aur/chrisos în greacă, a se vedea numele Dio Chrisostomos= Ion Gură de Aur, dar care nu înseamnă că este grecesc la origine, ci dacic, aromân, de la care l-au preluat şi grecii) şi multe alte râuri mici din pustă care sunt numite Crişuri şi localităţi cu acest nume, sau derivate din el ca: Kiskörös.-Crişul Mic, Nagykörös- Crişul Mare, Maros/ Mureş etc, [2].

Din Ucraina vin râurile **Latorica**, (Latorița, n.n.) care confluează în Slovacia cu **Ondava** (tot nume dacic, n.n. [1]) si din acestea se formează râul **Bodrog,** (alt nume românesc, n.n.) afluent al Tisei, pe teritoriul Ungariei, la Tokaj.

Tisa are la vărsarea în Dunăre, pe teritoriul Serbiei, debitul Q = 794 mł/s ţi suprafaţa bazinului hidrografic F = 41.238 km˛, iar pe malurile sale, în Ungaria sunt **55 de localităţi** cu nume compuse cu Tisa, cum este Tiszabura sau Tiszamogyoros [31], cum sunt cele din tabelul 4. Pe teritoriul Ungariei, fluviul Dunărea drenează întreaga sa suprafaţă, adică 93.030 km˛ [27], poartă numele de Duna şi peste 20 de localităţi au numele compuse cu Duna, cum sunt; **Dunabogdany** şi **Dunaföldvar**, (varos = oraş), cum sunt ultimele 20 de toponime din tabelul 4.

Pentru a argumenta originea lor românească, amintim numele de **Buda**, cel mai vechi şi principalul nucleu urban din care s-a format oraşul Budapesta, care provine din limba carpato-danubienilor, sau vedicilor şi care înseamnă sanctuar al profetului, iar derivatul **Budeşti / Budeni / Budisteanca / Budureasa etc,** înseamnă locul unde trăiau credincioşii lui Buda, iar în Ungaria si Romania sunt multe localităţi cu acest nume, ca hidronimul şi toponimul **Buda** din b. h. Argeş, si mai multe în jurul Budapestei [17-20,31].

La vest de Budapesta este râul **Bento** (bent), afluent pe dreapta al Dunării care trece prin oraşul Erd, satelit al Budapestei. Un alt rau, **Sio**, este emisarul Lacului **Balaton,** (**bălătău –** cel mai mare lac din bazinul Dunării, care are suprafaţa de 605 km˛ ţi adâncimea medie de 3,6 m) ţi trece pe lângă comuna **Murga**, **Siograd** şi se varsă în Duna (Dunăre) în amunte de **Baja**. Acest nume (Sio) al râului este unul onomatopeic, foarte apropiat ca regim de curgere cu raul Sai din România, (râu paralel cu Oltul, înainte de vărsarea în Dunăre).

Aceste râuri, dar şi localităţile **Tatabanya**, **Mogyoros Banya** (bănia maghiară), Devavanya, Hercegholm, (vezi herteg, Herta, Hertegovina), Estergom fost Strigoniu şi altele, arată prin numele lor originea românească, chiar dacă în decursul ultimelor secole numele lor au fost modificate, cum ar fi: Szombathely – fost Sabaria, Ravazd – fost Răzvad, Nagylak, situat la vest de Nădlac din România, sau numele râurilor afluente Tisei, care vin din România. **Sebes Körös** – **Crişul Repede**, **Fekete Körös** – **Crişul Negru**, **Feher Körös** – **Crişul Alb**.

În bazinele hidrografice ale râurilor tributare Tisei, în majoritatea covârşitoare din România, sunt unele dintre cele mai vechi urme ale activităţii umane, cum sunt cele de pe valea **Cosăului**, culturi materiale dintre cele mai vechi, (madona de la Cosăuti este datată la aproximativ 18.000 ani î.C).

În cadrul aceleaşi unităţi geografice, Depresiunea Maramureşului, bine individualizată, cu un specific etnic bine conservat şi în zilele noastre, care reprezintă doar 1/3 din Maramureşul istoric, întâlnim râul **Vişeu** si 2 localităţi: Vişeul de Sus şi Vişeul de Jos, (un alt râu şi oraş cu acelaşi nume le întâlnim în Portugalia), râu care are la vărsarea în Tisa, la Valea Vişeului, un debit mai mare ca al însăşi colectorului principal, adică Tisa.

În cursul sau superior, Vişeul, primeşte pe partea dreaptă un afluent numit «**Vaser**», adică «apa», iar numele Munţilor Gutâi sau **Gutin**, vine şi el de la geto-goticul «gut»/bun, care în mod clar ne sugerează aceeaşi veche origine Traco-Geto-Dacică, origine comună cu cea a Dacilor (Fali) din vest, (a se vedea şi numele landului federal Rhenania de Nord West**falia**) Deutschland, adică a populaţiei gotice/getice, sau germananice de azi.

Insăşi numele râului **Someş** ne trimite la cultura vedică, având semnificaţii religioase, râu sfânt, ca multe alte

Tabelul 4.

1. Tiszakanyai	19. Tiszavalk	38. Tiszainoka	3. Dunakiliti
2. Tiszaszeremely	20. Tiszafüred	39. Tiszakürt	4. Dunasziget
3. Tiszabercel	21. Tiszaigar	40. Tiszaug	5. Dunaremeta
4. Tiszanagyfalu	22. Tiszaörs	41. Tiszasas	6. Dunaszentpol
5. Tiszaladany	23. Tiszaszentimre	42. Tiszaoalpar	7. Dunaszeg
6. Tiszaeslor	24. Tiszadreveny	43. Tiszavasvari	8. Dunaszentmiklos
7. Tiszalök	25. Tiszasölös	44. Tiszaszentmarton	9. Dunabogdany
8. Tiszadada	26. Tiszaderzs	45. Tiszabezded	10. Dunakeszi
9. Tiszadab	27. Tiszanana	46. Tiszamagyaros	11. Dunaharaseti
10. Tiszagylahaza	28. Tiszabura	47. Tiszakerecseny	12. Dunaujvaros
11. Tiszabuc	29. Tiszarofl	48. Tiszaadony	13. Dunavekse
12. Tiszauywaros	30. Tiszasuly	49. Tiszavid	14. Dunagyhaza
13. Tiszapolkanya	31. Tiszagyenda	50. Tiszaszalka	15. Dunaföldvar
14. Tiszatrjan	32. Tiszababa	51. Tiszaköröd	16. Dunatetelen
15. Tiszakeszio	33. Tiszapüpöki	52. Tiszacsecse	17. Duna-komlod
16. Tiszadorogma	34. Tiszavarkany	53. Tiszabecs	18. Dunapataj
17. Tiszababolna	35. Tiszaföldvar	1. Duna	19. Dunaszentbenedek
18. Tiszacsege	36. Tiszakecsze	2. Dunaalmas	20. Dunaszentgörgy

râuri transilvane şi nu numai, după numele zeului lunar Soma, sau toponime care sunt atestate de documentele vechi ariene, budiste ca Ramayana şi Mahabharata, sau **Sălaj** = loc de întâlnire, situat în ţara de origine a acestora, sau Şieu (zeitate) râu şi localităţi, Sărmaş, Sărmăşag, Agnis, (zeul focului), Apah- zeiţa apelor, Lunus, din care a derivat numele comunelor Luna de Sus, Luna de Jos, din judeţul Bistriţa-Năsăud.

Mureşul are un debit mediu multianual Q=165 mł/s, la Szeged, la vărsare în Tisa, , drenează o suprafaţă de 29.767 km˛, în cadrul căreia sunt peste 35 de nume derivate ale etimonului **mur**, numai în România. Acest nume are o largă arie de răspândire, începând din vestul Europei în mai multe ţări: Portugalia (Moura) Spania (Murcia, Muros), Franţa (la Mure, pe râul Drac, la sud de Grenoble, [27, p. 89]), Italia (Murano) Germania (Murg), Elveţia (Muri pe râul Reuss), Austria (Mur), Slovenia (Mura), Ungaria (Mura), Cehia (Morava, provincia Moravia), Serbia (Velika Morava), muren în mongolă înseamnă râu şi chiar în extremul orient întâlnim fluviul **Amur.**

În România sunt mai multe râuri cu numele format din acest etimon: 2 braţe părăsite numite Mureşul Mort, Murguşa, Murbea şi comunele Mura Mică şi Mura Mare în jud. Mureş.

Hidronimul **Târnava**, râu format de la confluenţa **Târnavei Mari** cu **Târnava Mică**, afluent al Mureşului la Mihalţ, jud. Alba, sau **Târnăveni**, este un oraş în Ardeal şi un sat în com. Radovan, jud. Dolj, dar se mai găsesc în multe ţări, în special în Slovacia.

Mai ales în partea de sud şi vest a Ungariei se păstrează şi azi nume pure româneşti cum sunt: **Sopron**, Mihald, Borgata, Bögöta, **Pula**, **Daka**, Papa, **Rede**, Dudar, **Arpás**, **Marfa**, **Gara**, S**ur**, **Surd**, Magyaralmás, **Mohora**, Szigetvar, sau cele situate la vest de România, ca Gyula, Nyirbogat, Bihartorda etc.

Râul **Mura** este interesant prin numele său, făcând parte din aceeaşi familie de hidronime, din care menţionăm: Mureşul, Murguşa, Murbea din România, sau Murg, din Pădurea Neagră ş.a. Acesta izvorăşte din Austria, de sub vârful Hafnereck-3076 m., la est de staţiunea Bad Gastein şi face graniţa cu Croaţia pe aproape 20 km. De-a lungul său sunt multe localităţi cu nume derivate din acesta, începând din Austria, unde se numeşte **Mur**, iar localităţi mai importante sunt: Muhr, Murau, Brück am der Mur, Mureck şi Murska Sobota din Slovenia, Mursko Sredisće din Croaţia, **Murakeresztúr** (intersecţia Murei), Muraratka, Muraszemenye din Ungaria, provenind de la **"mur",** care în limba românească veche înseamnă închis la culoare, sau mlaştină, mocirlă, torent de pietre, păstrat şi în limba germană etc. [28, pl. 90, 31]. Numai in Austria am identificat peste 30 de localităţi derivate de la râul Mur [32], din care 24 sunt redate în tabelul 5.

Tabelul 5.

1 Mur	7 Mureck	13 Mürzuschlag	19 Katsch a.d. Mur
2 Murau	8 Mürfelndorf	14 Mürtörl	20 Hasendorf a.d. Mur
3 Murauberg	9 Mürsberg	15 Muhr	21 Untermur
4 Murberg	10 Mürstetten	16 Kraubath a.d. Mur	22 Neudorf a.d. Mur
5 Mürbischgraben	11 Mürzhofen	17 Bruck a.d. Mur	23 Gersdorf a.d. Mur
6 Murdorf	12 Mürzsteg	18 Pernegg a.d. Mur	24 Stadl a.d. Mur

Acesta este cel mai mare afluent al râului **Drava,** care are Q= 577mł/s ţi F= 41.238 km˛ ţi se varsă în Dunăre la est de Osijek (os) în Croaţia.

În bazinul Dravei şi ai altor afluenţi ai Dunării, fie din Austria, Slovenia, Croatia vom găsi o mulţime de râuri si

localităţi cu nume româneşti cum sunt râurile: Ledava, Bistrica,. Dintre aceste nume de localităţi reţinem doar pe; **Dakovo**, Zupanja, Ruma, Surduk, Mikleuš, Kula, Palanka, vârful Papuk.

La **Bălgrad** / Belgrad, azi Beograd**,** Dunărea primeşte cel mai mare afluent al său – **Sava,** care are Q=1564 mł/s, izvorăşte de la graniţa dintre Italia şi Slovenia, de lângă pasul **Predil,** sau de lângă localitatea **Predel**, din apropierea lui **Izvir Isonzo** (izvorul râului Isonzo/Soca). Din cadrul acestui bazin amintim numele localităţilor: **Dakovo** in Croatia, **Dakovica** în Kosovo, Dubrava, Srbo**bran,** mai multe localităţi numite: Salas, Kula, Batrana, Palanka (baraj = palan), sau Agram (Zagreb), Vukovina, Vukovar etc.

Dintre afluenţii mai mari, cu nume de origine dacică amintim pe: Sora, Cupa cu afluentul său Glina, care terece prin comuna Glina, Una cu afluentul său Sana, Drina, Ilova şi mai multe râuri şi localităţi numite Bistrica, fie ele Ilirska Bistrica, Bohinska Bistrica, Marija Bistrica etc.

În afară de Beograd, al doilea mare oraş de pe Sava, al cărui nume are rezonanţe dacice este Zagreb / Raguza şi mai sunt numeroase localităţi de aceeaşi origine, Vojnić, 2 localităţi Dubrava, Bjelovar (oraşul Frumos), Banja Luka (vezi bănia) de pe râul Vrbas, Tuzla, Brka, Priboi, **Potoc**, mai multe localităţi Slatina, Ruma, Batrina, şi multe asemenea.

În Banatului Sârbesc, râurile bănăţene tributare Tisei sau direct Dunării / Dunav, au nume schimbate, cum este cazul râului Aranca, aici se numeşte Zlatica, Bega se numeşte Begej, Timişul este Tamiš, râul Bârzava îşi păstrează numele, dar ei scriu Brzava, iar dintre localităţi amintim: Padina, Torda, Margita, multe Salaše şi Palanka în special Banatsko, adică bănăţene, la care se adaugă vechile cetăţi dacice din Slovenia, Ledava, Ondava, ca şi cele din Croaţia, Serbia.

Din Serbia, următorul afluent mai important este **Morava**, care după I.C.P.D.R. din Viena, este denumită Velika Morava, cu Q = 232 mł/s ţi F= 37.444 km˛,[26] formată la confluenţa Moravei de Vest cu Morava de Sud, care primeşte pe partea dreaptă pe Nišava, care trece prin Bela Palanka, fostă **Remesiana**, (vezi Niceta din...) apoi prin oraşul **Niš**, locul natal al împăratului Constantin, iniţial oraş românesc, situat la limita sudica a Munţilor Carpaţi. Tot din acest bazin hidrografic mai amintim râul Ibar cu afluentul Raška (şi localitatea omonimă), care sunt vechi nume româneşti, după cum argumentat spune N. Densuşianu în "Dacia preistorică", apoi tot Podişul Miroč Planina, şi întreg lanţul Carpaţilor sud Dunăreni, este o regiune românească, unde locuitorii de pe versantul vestic vorbesc un grai bănăţean, iar cei de la est, unul oltean, această regiune fiind cunoscută ca acea a românilor Timoceni, azi in mare parte deznaţionalizaţi.

Timişul cu **Bârzava**, **Caraşu**l (negrul) şi **Nera** (apa) sunt următorii afluenţi mai semnificativi, care se varsă în Dunăre, primul la Pancevo, lângă Belgrad, la 15 km avale de vărsarea râului Sava, iar ultimele lângă Baziaş, care prin însăşi numele lor trădează originea lor dacică, adică asemănătoare cu altele din peninsula Balcanică, (nera / apa, cara / negru / limpede, vezi şi Carasú / caravlahi, care sunt getice, păstrate de aromâni, preluate apoi si de alte popoare.

La Orşova / **Ruşava**, Dunărea primeşte de pe partea stângă râul Cerna, cu zone de străveche locuire ca şi tot defileul Dunării dintre Baziaş şi Drobeta Turnu Severin, Dunărea fiind o cale de comunicaţie între depresiunea Panonică şi Getica, din toate timpurile.

După traversarea Carpaţilor, primul afluent mai important, pe dreapta, este **Timokul**, (Q= 40 mł/s), care are izvorul lânga cunoscuta localitate eclesiastică Remesiana, azi Bela Palanka, din apropiere de Niš şi se varsă în Dunăre la Radujevac, în dreptul com. Pristol din România. Tot pe aceasta parte, din Bulgaria vin o serie de râuri din Balcani, cu debite şi suprafeţe ale bazinelor hidrografice de mai mici dimensiuni, dar interesante din punct de vedere hidronimic. Începând de la vest, primul este **Topolovec**, apoi **Vojniška reka**, ambele vărsându-se în Dunăre la **Dunavici**. Alte toponime româneşti, printre care amintim: **Gramada**, **Kula** şi **Magura.** Un alt râu, localitate şi renumit loc istoric este **Arciar**, care este situat lângă cetatea – capitala **Daciei Ripensis**, **Ratiaria,** situată peste Dunăre fata de Balta Arciarului, din comuna Desa, jud. Dolj, România.

Dintre râurile balcanice mai amintim Ogosta şi Isker, care izvorăsc de la sud-est de Sofia, din apropierea celui mai înalt munte din toată peninsula Balcanică – Musala, 2.925m.

Pe lângă Sofia, sunt o mulţime de localităţi si râuri cu nume româneşti: Vakarel, Pastorel, in Depresiunea Sofiei, Novi han, Bistrica, Bjala, Slatina, Targoviste sau nume de munţi ca Baba 1787 m, Murgaš 1687 m., iar Augustin Deac citează liste cu mii de asemenea nume, deoarece aşa cum spune el, «aici baza etnică o formau daco-românii", [8, vol I, pag 17]

Dintre numele de vârfuri de munţi din Muntii Balcani, redăm mai jos o scurtă listă:

Musala- 2925 m altitudine, Alogea- 2684 m, Păpuşele Tudorei, Pavel 2667 m., Războina, Văcărel, Vetrila, Vrăbiuţa, Măgura, Orbelus, Orlita, Planina, Strungea, Rila, Rodopi, Vlahina. Toponimele, în număr şi mai mare, atestă aceeaşi apartenenţa la limba neamului românesc, iar dintre ele amintim: Sofia (Serdica), Târgovişte, Giumaia (azi Sumen), Giumaia de Sus (azi Blagoevgrad), Peştera, Razlog, Vacarel, Stru(n)ga, Belita, Corb, Catel, Curila, Troian, Vlahi etc.

Dintre afluenţii de pe partea stângă a Dunării din sectorul românesc amintim pe cei mai mari. **Jiul** are suprafaţa bazinului hidrografic, F= 10.469 km˛, Q=90 mł/s, are la origine numele **Jii**, care în graiul vechi înseamnă **apa**, izvorăşte din Depresiunea Petroşani, de la confluenţa Jiului de Vest cu cel de Est şi se varsă în Dunăre, după 340 km, la Zăval. Dintre toponime prezintă un interes aparte numele comunei **Bala** şi satul **Bala de Sus,** (numele eroului vedic, al cărui nume îl poartă un braţ al Dunării, pe care-l vom mai întâlni pe Dunăre mai la vale, între braţul Dunărea Veche şi braţul Borcea, nume schimbat în "Râul") de pe râul Lupca un afluent al Motrului, **Gilort,** localitatea **Novaci**, râul şi comuna **Breasta** - de la **Brazda lui Novac, Ohaba etc.**

Râul **Olt**, cu cei 165 mł/s, (egal cu debitul **Mureşului)** ţi 24.300 km˛ ai bazinului său hidrografic, este la doilea

ca mărime dintre râurile din România tributare direct Dunării, după Siret, denumirea sa se pierde în negura vremurilor, dar T. Diaconu sugerează că ar însemna "râul lung şi sfânt al arienilor", "râu sacru al arienilor" sau "ti.ara(n)to.sâ", iar „Tomashek si Rösler îl consideră traco/dac" [16, p. 154], dar nu este lipsit de importanţă faptul că din acest râu se exploata, până nu demult, prin spălare (lăiere) aurul din aluviuni, care a devenit Alitus/ Alutus, alutatium, moştenit şi de alte popoare, cum sunt lituanienii care au un oraş Alytus, sau francezii care au un râu Olt şi mai multe localităţi cu numele compus xxx "pe malul Oltului" [1 şi 28, pl 96-98]. Denumiri compuse sau derivate din Olt, la noi sunt numeroase: râuri, **Olteţ**, **Oltişor**, 15 localităţi cu acest etimon, 6 nume compuse cum sunt, Podu Olt, Piatra Olt, Oltina etc, pentru a ne opri aici, deoarece aria de răspândire este mult mai largă, spre ex, în Franţa – Olot, Elveţia – Olten. Afluenţii săi: R. Negru, **Dăişoara**, Lunca, Aluniş, Şercaia, **Mândra**, Bistriţa, Geamărtălui, Vlaşca, Topolog, Bolovan, Oboga etc. ne arată limpede originea traco-geto-dacică sau românească a acestor artere hidrografice, ca şi ale localităţilor din cadrul bazinului hidrografic.

Râul **Vedea** are Q=12 mł/s ţi F= 5.364 km˛, este un râu cu o străveche denumire, după cum se şi numeşte, este de origine vedică, iar afluenţii săi confirmă afirmaţia prin numele lor; Vediţa, Tilorman, Ticuciu, Burdea, Clăniţa etc.

Demn de reţinut că în zona Giurgiu, Dunărea are un braţ activ **Ara,** iar altul inactiv – Smârda, (moarta), dar localnicii îi spun Dunărica. Primul având semnificaţia de "lac din ţara înţelepţilor", ţara arienilor, dar localizat în Moldova, pe lângă Rarău, [16].

Argeşul, care însemna tot apa sau râul, are debitul mediu multianual de 64 mł/s, la Budeţti, suprafaţa bazinului de recepţie de 12.521 km˛, izvorăşte de la confluenţa râului Capra cu râul **Buda** şi după 340 km se varsă în Dunăre la **Oltenița.** Are afluenţi cu nume străvechi ca Năvrap (onomatopeic), Buda – râu in Munţii Făgăraş şi localitate la vest de Bucureşti, care vine de la numele profetului Buda, Budeşti Budişteni, Budişteanca, Mitreni, de la zeul Mitra, Sabar- nume din străvechime, Câlnişţea etc.

În cadrul acestui bazin sunt o mulţime de cetăţi dacice, cum sunt **Argedava** din satul Popeşti, oraşul Mihăileşti, jud. Giurgiu, localităţi Grădiştea, care înseamnă loc de oraş, Colibaşi, (coliba = atelierul fierarului), deci localităţi preponderent siderurgice, întâlnite in jud. Argeş şi Giurgiu ş.a.

Ialomița, Q= 38,8 mł/s, F= 8.873 km˛, in vechime Napariţi / **Naparis** = apa al cărui nume vine de la părinţii noştri înţelepţi, având obârşia sub vârful **Omu,** sau "sanctuarul antichităţii" cel care iese de sub pământ, de sub Omu, [16. p.152 ş.a).

Siretul este cel mai mare afluent al Dunării de Jos, cu Q=190 mł/s, F= 44.835 km˛, deoarece culege afluenţii săi de pe clina estică, uneori şi de pe cea vestică, a Carpaţilor Răsăriteni, ca Bistriţa, Bistriţa Aurie, (nume de străveche rezonanţă, conţinând informaţii despre bogăţia subsolului), Bistricioara, Neagra, (a se vedea Neagra Şarului=**vij.ara**/ Vis.**Ara-** lacul şi ţara arienilor), Trotuşul, Buzăul. Dintre aceştia, cei mai reprezentativi ca hidronimie este chiar Siretul, cunoscut în antichitate cu numele de "**Hierasus**", sau **cel sfânt**, citit "**Ie.Ra.sus**", (a se vedea antroponimul Ieronim) Iera în limba veche, dar păstrată mai bine în greacă, înseamnă sfânt, strălucitor, [16. p. 151], dar şi celelalte, au o mare arie de răspândire. Doi din afluenţii săi: **Siriu** Mare, **Siriu** Mic şi muntele **Siriu**, au nume de o mare vechime şi înseamnă în vedică "zeiţa bogăţiei".

Prutul cu Q= 86 mł/s, F= 28.396 km˛, izvorăşte din Ucraina, de sub vârful Goverla, 2061 m din Carpaţii Păduroşi ai Maramureşului, are ca afluenţi mai mari; Ceremusul format din unirea Ceremuşurilor Alb şi Negru din Ucraina, Sărata, Lăpuşna, Tigheci şi Larga, Pruteţ, Jijia, Sărab, (sarab, Basarab), **Muşata**, Frumuşiţa, termeni vechi dacici, păstrat în limba aromânilor.

În întreg bazinul hidrografic al Dunării, care drenează suprafeţe din 18 ţări, chiar şi în afara bazinului hidrografic Dunărean, se întâlnesc nume identice, sau aproape identice de râuri, localităţi, unele dintre cele mai mari, sau cu nume schimbate, cum este cazul cartierului central, vatra iniţială, a oraşului Düsseldorf, capitala landului federal Rhenania de Nord West**falia,** care se numea Wlalahei, până în anul 1851.

După cum s-a observat din cele expuse, hidronimele si toponimele păstrează cel mai bine, istoric şi geografic, contribuţia culturală a populaţiei dacice, sedentare, care a denumit aceste râuri si locuri, în limba sa şi constituie naţiunea primordiala nu numai a Europei, ci pe spaţii mult mai mari.

Urmărind cursul Dunării şi afluenţilor mai mari am văzut nume **româneşti**, fie ele în Germania, Elveţia, Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria, spaţiul fost Jugoslav, Bulgaria etc., care ne arată care a fost neamul capabil să denumească artere hidrografice lungi de mii de Km, străbătând numeroase ţări şi să-şi păstreze acelaşi nume, să numească localităţi cu acelaşi nume pe imense areale, fig. 1, cu toate eforturile depuse de autorităţi, mai ales în ultimii 350 de ani, de creare a unei noi identităţi.

În pofida acestor eforturi concertate şi bine dirijate, cu un scop precis, urmărit timp de milenii, până acum nu s-a reuşit ştergerea acestor inestimabile dovezi de cultură, civilizaţie, materială şi spirituală, ale popoarelor de origine **traco-geto-dacice, sau româneşti**, popor care a împrumutat şi altora imense valori spirituale şi materiale, fenomen care este prezent şi azi în diferite moduri.

Pentru a contracara acest fenomen negativ, chiar şi pentru acele popoare, care, cu sau fără voia lor, schimbă numele de râuri, localităţi, locuri, ştergându-şi propria istorie, îşi fac lor însele imense deservicii, rupând legăturile spirituale milenare, trebuie să se cunoască adevăratul curs al istoriei, asumându-şi fiecare meritele si defectele sale.

Pentru remedierea acestor neajunsuri, care conduc la pierderea identităţii etnice, este necesara cunoaşterea adevărului istoric, prin studierea documentelor, a realităţilor din teren, a limbilor grupărilor etnice, obiceiurilor lor, portul popular, arhitectura tradiţională, păstrarea acestora, ca şi a vechilor denumiri ale categoriilor geografice, fie ele artere hidrografice, forme de relief, toponime, etnonime etc.

Tracoromânia și transromânii în publicistica eminesciană

Gligor HAŞA

Problemele românilor din afara granițelor, ieșiți istoriceşte din ele prin rapt şi dictat (e cazul Basarabiei, Bucovinei şi a unor părți din Transilvania şi Banat), i-au frământat şi pe alți reprezentanți ai generației clasicilor, numai că la Eminescu acestea au devenit chestiune de conştiință națională ce decurge din statutul de intelectual şi patriot, într-o vreme apropiată de epoca formării națiunilor europene în granițe de tinere țări când noțiunea de patriotism era proaspătă, neerodată sau diluată, precum în zilele noastre.

În vremea când Eminescu, pe drumul deschis de Dimitrie Bolintineanu, redescoperea tracitatea şi românitatea sud-dunăreană, cu porecle fără acoperire ca „țințari" sau „morlaci", Ioan Slavici publica o broşură în limba germană cu titlul „Românii din Ungaria, Transilvania şi Bucovina", broşură căreia Mihai Eminescu îi face o cronică de întâmpinare incitat fiind, probabil, şi de monografia grandomană despre poporul ungar întocmită de Paul Hunfalvy, la care se va referi şi Titu Maiorescu în studiul „Literatura română şi străinătatea". Din lucrarea lui Slavici, publicată în prestigiosul ziar german „Ausburger Allgemeine Zeitung", Eminescu extrage un lung fragment privitor la politica de maghiarizare, inclusiv la Dunărea de Jos, care îi afecta mai abitir pe alții decât pe români, „ungurilor lipsindu-le elementele de cultură şi înzestrare intelectuală, însă prisosindu-le energia şi abilitatea politică".

În publicistica din „Curierul de Iaşi", dar mai cu seamă în cea de la „Timpul", înverşunarea poetului vizează procesul de deznaționalizare a românilor din statele sud-dunărene, a căror situație o deplânge şi din perspectiva dezinteresului statului român. Dumitru Vatamaniuc, în antologia tematică „Românii din afara granițelor țării", sesiza că în viziunea lui Eminescu poporul român este o unitate etnică prestatală, care are la bază o limbă comună şi o bogată viață spirituală. Publicistica lui Eminescu ne oferă texte de referință pentru cunoaşterea situației macedoromânilor, aromânilor şi istroromânilor, a acestor comunități româneşti într-o vreme când deznaționalizarea devenise politică de stat în Grecia, Albania, Iugoslavia şi Bulgaria.

În viziunea clarvăzătoare a poetului şi neîntrecutului publicist, cauza supremă a afirmării noastre ca națiune trebuia să fie unitatea spirituală a românilor de pretutindeni. Ca să argumenteze, el apelează la surse autorizate, la documente din fondul Eudoxiu Hurmuzachi şi la prestigioase publicații străine, iar argumentarea degajă o gamă largă de sentimente: mândrie de neam şi limbă, îngrijorare, speranță, încrâncenare chiar, neezitând să intre în polemică dârză cu publicațiile străine interesate care negau existența valahilor sau a românilor sud-dunăreni numiți, fericit, tracoromâni. Ca şi în cazul altor mari probleme ce reprezintă osatura ideatică a publicisticii sale – problema Gurilor Dunării, rolul României ca placă turnantă de interese între Răsărit şi Apus, problema evreiască, relațiile cu Austro-Ungaria, Conferința de Pace de la Berlin şi pierderea unor felii din țară, Reformele lui AI Cuza, dreptul națiunilor mari şi mici – Eminescu se informează temeinic şi combate cu argumente de necontestat. Aşa, de exemplu, pornind de la ideea hasdeiană că substratul limbii noastre este traco-iliric, conchide că limba română, formată într-un spațiu geografic extrem de întins în raport cu granițele statului, este o limbă absolut unitară, mărturie a „preexistenței poporului înaintea întemeierii formațiunilor noastre statale". Cel mai amplu articol, întrunind multe din atributele unui studiu, este intitulat „Românii Peninsulei Balcanice", reprodus în „Timpul" din ziarul „Telegraful român" (26 septembrie 1878). El se citeşte cu acelaşi interes din perspectiva mai multor discipline, deşi nu cuprinde prețioase şi pertinente observații etnografice, istorice, lingvistice, vizavi de ediția a II–a a lucrării lui IP Falmeraxer, „Fragmente din Orient". Fragmentul tradus de Eminescu reprezintă şi o exemplară probă de limbă românească. La data apariției articolului, informațiile asupra românității sud-dunărene erau foarte sărace. Eminescu atrage atenția, cu mândrie, asupra unei noi ramuri a poporului român, de o mare vitalitate etnică, valahii, aducând la timpul prezent problemele unei etnii amenințate cu deznaționalizarea. Iată că şi de data asta el este un înaintemergător, trăgând semnalul pentru „chestiunea aromânilor", chestiune ce va deveni una importantă în calendarul de priorități ale statului român independent.

Incursiunile în istoria românității şi românității sud şi nordunărene de la sfârşitul etnogenezei dovedesc solide cunoştințe de istorie veche şi medievală, precum şi o perspectivă modernă asupra fenomenelor istorice care până astăzi nu au fost elucidate pe deplin.

Excursul asupra păcatelor ce ne însoțesc mereu istoria şi neamul: nestatornicia, predispoziția la schimbări, aşa, numai să fie, răsturnarea frecventă a temeliilor statului (tot din moft), ambiția de a întrece pe toată lumea, irosirea forțelor în zbateri sterile etc., motivează lipsa de interes pentru frații noştri, element etnic cu care ne putem mândri.

„Nu există stat în Europa Orientală, nu există o țară de la Adriatica la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră", începând de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia şi Hețegovina, până în Munții Albaniei şi zidurile Atenei (...); dincolo de Tisa şi Nistru, până la Odesa şi Kiev". Eminescu, publicistul, politologul şi formatorul de opinii, dă ca exemplu interesul ruşilor pentru „cele mai neînsemnate triburi ale familiei slave", ca pretext pentru a înfiera lipsa de interes a românilor transdanubieni pentru frații lor din Peninsula Balcanică la Congresul de Pace de la Berlin. Vina față de ei e cu atât mai mare cu cât aceştia, în condiții vitrege nemaiîntâlnite, şi-au păstrat limba şi datinile, în vreme ce slavii s-au „grecit", iar albanezii „s-au turcit".

Întrucât fragmentul tradus (şi comentat) de Eminescu din lucrarea lui Fallgnerayer asupra Orientului rămâne până astăzi o prețioasă sinteză de istorie şi cartografie referitoare la populațiile din Peninsula Balcanică, ne simțim îndrituiți să rezumăm câteva date şi idei:

a) Românii sud-dunăreni sunt atestați încă din secolul al XI-lea în istoria bizantină, ca urmaşi ai tracilor latinizați;

b) Aceştia au fost în legătură cu conaționalii lor de pe malul stâng al Dunării, dominând părți din Tesalia şi Albania (ca argument enumeră oraşe şi sate ale acestui popor ce se ocupă cu creşterea vitelor, meşteşugurile şi comerțul);

c) În cunoştință de cauză, furnizează date despre oierit şi transhumanță, identice cu ale păstorilor nord-dunăreni, oameni sobri, având cultul familiei şi deprinderea meşteşugurilor casnice, cu calități mult superioare celor care vorbesc greceşte;

d) Acest popor a avut cândva „periodul său de strălucire şi de mărime politică precum a tebanilor", au avut țara lor, numită Valahia Mare, spre a se deosebi de o alta, Valahia Mică, tot sud-dunăreană ...; a avut regi un Petru şi Asan, care au fondat un regat cu capitala la Târnovo, au avut în Tesalia un căpitan neatârnat care se numea Marele Român (Megas Vlachos), nemurit în cronicile bizantine şi franceze.

Pentru deşteptarea „risipitelor părți ale poporului românesc", Eminescu consideră că trebuie să se facă misiuni de cultură, ca acelea din vechime la Muntele Athos şi mult mai mult. Realitatea vremii sale îi justifică apelul la o diatribă fulminantă vizând „clasa politică de hoți şi semidocți".

În articolul numit neutru „La 4-16 iunie...", apărut în „Timpul" la 1 iunie 1880, ca şi în alt articol precedent, Eminescu susține că pentru reglementarea situației din Balcani ar fi necesar un „mondus vivendi" în care să se asigure fiecărui popor libertatea de dezvoltare culturală şi politică. O altă revenire la problemele romanității sud-dunărene este cauzată de epilogul nedrept al Congresului de Pace de la Berlin. Constatând că unei civilizații reale îi lipsesc toate elementele etnice din Peninsula Balcanică, Eminescu consideră că este nedrept ca una să stăpânească asupra altora: „...o egală cultură, o egală valoare numerică şi o egală slăbiciune – toate fiind supuse unei influențe străine, fie rusească, fie austriacă – impune o egalitate în drepturi. Transromânii (acesta fiind termenul corect după Eminescu, şi nu macedoromanii) au fost în Evul Mediu un popor numeros răspândit în toată Peninsula Balcanică. Factori istorici şi culturali neprielnici au contribuit la amânarea deşteptării naționale. La aceştia se adaugă dezbinarea lor programată de către greci şi austrieci. În consecință, recomandă nu numai înființarea de şcoli româneşti, ci şi a consulatelor în principalele orăşele locuite de români, care să-i apere de bandele de hoți care terorizau populația tracoromână. Tendințelor de predominare panbulgare le opune o posibilă alianță între români, albanezi, turci şi o nouă reîmpărțire a teritoriului după state, singurul argument de drept public care poate asigura dezvoltarea egală a tuturor elementelor etnice din Balcani.

Studiul publicat în „Timpul" la 20 septembrie 1881, cu titlul „La Montpellier" se bizuie pe serioase informații cuprinse în lucrarea lui Dimitrie Bolintineanu „Călătorii la românii din Macedonia şi Muntele Atos sau Santa Agora", precum şi pe tratatele lui Wiliam Martin Leake şi Ami Boue. Articolul în discuție nu este lipsit de obişnuitele săgeți ale polemicii eminesciene, ele vizând atitudinea părtinitoare a Franței în războiul rece dintre Grecia şi Turcia. Nu de puține ori argumentul rațional şi logic se însoțeşte cu ironia subtilă: „În Epir ca şi-n Tesalia, grecii veritabili strălucesc aproape pretutindeni prin absența lor şi macedoromânii constituie marea majoritate a populației" sau cu acuza învecinată sarcasmului: „Nimic mai bizar decât de a întemeia din Franța în Orient politica națională pe situația şcolară şi religioasă a elevilor din Tesalia". Acumulând, în acelaşi loc, argumentele, Eminescu apelează la ziarul francez „Republique Francaise", unde se afirmă că macedonienii (nu țințarii şi kuțovalahii, nume care pentru români nu au niciun înțeles) ocupă tot teritoriul ce se întinde de la Ohrida la Moreea şi de la Caiani până în Adriatica (...), formând, după spusele lui Thunmann, un popor mare şi numeros. Mai adaugă Eminescu, pornind şi de la alte surse, desigur, că românii sudici reprezentau o jumătate a populației Traciei şi trei din patru părți ale Macedoniei şi Tesaliei. Schițând o hartă cu granițe având localități majoritar româneşti, comentatorul afirmă că ar putea fi privită ca un teritoriu exclusiv românesc. Ajungând la numărul populației, constată cu mâhnire că la sud de Dunăre „statistica oficială e părăsită în seama fanteziei", devenind „un obiect de lux" şi de aceea sunt preferabile însemnările călătorului Boue, care numără aproape 600.000 de macedoromâni numai din regiunile prin care a trecut. Colonelul Leake găseşte 500 de sate macedoromâne în Tesalia, Macedonia şi Epir, cu 500.000 de locuitori, iar aceasta într-o vreme când întreaga Peninsulă Balcanică ajungea la cifra de 10.000.000. Cifrele, spune Eminescu, datează de o jumătate de secol, iar populația a sporit de atunci încoace, fără a mai pune în calcul că autorii cifrelor dispuneau de mijloace empirice de

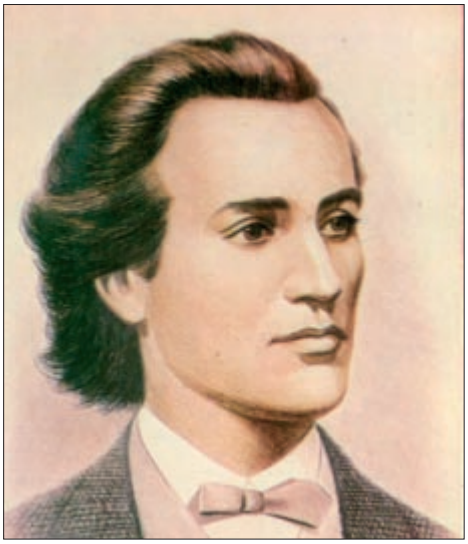

investigaţie, principalul argument fiind limba vorbită ocazional şi cultul religios. Aducând lucrurile la zi, să ne închipuim ce cifre de recensământ ar jongla udemeriştii dacă printre unguri i-ar număra pe toţi ţiganii vorbitori de limbă maghiară.

În continuarea argumentelor, Mihai Eminescu apelează iarăşi la Dimitrie Bolintineanu, care evaluează macedoromânii la 1.200.000, pe când Bălosescu la 2.800.000, iar Blue Book numără 50.000 numai la frontierele Greciei. Cu astfel de argumente, Eminescu reproşează Congresului de Pace de la Berlin nepăsarea cu care a tratat situaţia românilor sud-dunăreni. Mult mai interesante pentru cititorul de astăzi, mult mai neavizate în comparaţie cu contemporanii poetului, sunt considerentele privitoare la originea românilor din Sudul Dunării, considerente ce sporesc de cel puţin patru „sisteme": urmaşi ai vechilor traci; fraţii românilor nord-dunăreni; urmaşii dacilor şi romanilor transmutaţi de Aurelian la sud de Dunăre; ramura dacoromânilor din perioada de început a etnogenezei. Eminescu, apelând şi la nodul gordian ca soluţie, conchide afirmând că limba, datinile, superstiţiile sunt aceleaşi şi face referire la Rusalii, Filipi, Moroi. Vorbind despre limbă, ca argument al originii, el stăruie asupra verbului, considerând „ţâţână împrejurul căreia se învârtesc toate limbile", identic în moduri, în timpi, în conjugări. Continuând demonstraţia ca un etnolog de geniu, el reconstituie procesul deznaţionalizării fireşti, prin izolare, şi a celei forţate, prin politică de stat (interzicerea cărţilor, şcolilor, bisericii în limba română). Încheind rezumatul „cestiunii macedoromanilor", exegetul precizează că aici nu s-a referit şi la românii din Bulgaria şi alte zone sud-dunărene, considerând că ar fi drept să se constituie pe harta Turciei în agonie un mic stat de 2-3 milioane de suflete, „o Românie macedoneană, al cărui rol nu ar fi fost nici fără importanţă, nici fără strălucire".

Incursiunile în istoria acestei populaţii, de la întâlnirea celor 2 milenii ale erei noastre, sunt mai mult decât probatorii şi avizate, însă spaţiul ne obligă să le punctăm doar, amintind rolul romanilor din Peninsulă după năvălirea pecenegilor şi a cumanilor, pe fundalul luptelor fratricide din Imperiul Bulgar de la sud de Dunăre. Să amintim apoi de invazia cu foc şi sabie a sârbo-croaţilor care a şters rânduielile civilizaţiei bulgare. Această disoluţie nu privea şi populaţia românească din munţii deveniţi cetăţi. Acum va ieşi pe scena Peninsulei Balcanice o populaţie nouă, tracoromânii sau valahii. Aşa se face că pe la 1190, sub domnul valahilor Petru sau Kalopetru, puterea lor, prin unirea cu Francisc I, viza cucerirea Constantinopolului. „Atunci", zise Rosler, „poporul românesc care umplea partea dinlăuntru a tuturor provinciilor Traciei, Macedoniei, Tesaliei, Moesiei întrecea ca număr şi putere poporul grecesc". Informaţia vine de la un istoric care nu ne-a iubit ci, dimpotrivă, a dat apă la moară iredentismului maghiar.

Pornind de la izvoare scrise, Mihai Eminescu combate false teorii, cum că imperiul de la sud de Dunăre era vlaho-bulgar, cei care s-au răsculat fiind valahii şi nu bulgarii (conform lui Choniatul Nicetas şi autorului istoriei cruciadelor, împăratul german Frederic). Marele nostru publicist, completat de un subtil istoric, insistă asupra informaţiilor contemporane evenimentelor pentru a dovedi originea celor doi fraţi, Ioan şi Petru, deveniţi împăraţi. Astfel, face trimitere la scrisoarea papei Inocenţiu III în care se afirmă expres că Petru şi Ioan se coboară din sânge regesc, că sunt demni de coroană imperială prin descendenţa lor". A vorbi despre Imperiul Asanizilor ca despre un imperiu bulgar este o eroare – imperiul era vlaho-bulgaro-cuman, iar dinastia era vlahă".

Problema românităţii, şi nu a romanităţii, sud-dunărene apare în publicistica lui Eminescu nu ca una nouă, ci ca una inedită prin abordare şi surse. El consumă timp imens şi efort titanic în procesul de informare şi documentare tocmai pentru aceea că era abordată într-o vreme cu Europă tulburată şi Balcani în flăcări. Până la Eminescu problema populaţiilor din Peninsulă şi, în speţă, cea a românilor, urmaşi ai tracilor şi getodacilor fusese tratată din perspectiva unui exotism turistic, etnografic. Şi numai citind acest demers ne dăm seama că ea putea fi una dintre „cestiunile" importante ale Congresului de Pace de la Berlin. Dacă ar fi fost rezolvată cât de cât atunci, nu am fi asistat astăzi la războaiele interetnice şi religioase din Balcani. În publicistica eminesciană, problemele românilor sud-dunăreni sunt abordate dintr-o dublă ipostază: aceea de român şi de scriitor patriot sensibil la toate manifestările trecute şi prezente ale neamului său, alternând patetismul romantic cu luciditatea şi clarviziunea analistului politic.

Nostalgia mitului dacic, a unei Dacii rediviva cu fruntarii la Nistru şi Tisa, în Hemus şi Carpaţii Nordici, regretul existenţei unor hiaturi şi neşanse în istorie străbat întreaga operă eminesciană, nu doar publicistica. Mai cu seamă l-a preocupat situaţia şi starea unei ramuri a poporului român rătăcită într-o istorie europeană ca Amazonia, ramură care a trăit şi trăieşte drama băştinaşilor peste care a trecut conquista. Demersurile sale în presa vremii de atunci sunt mai mult decât actuale astăzi, fiindcă Balcanii au fost şi sunt vulcan în erupţie, lava fiind reprezentată tocmai de relaţiile interetnice, şubrezenia graniţelor, amalgamul de religii; cerbicia cu care Grecia, Bulgaria, Turcia, Albania, Serbia au purtat şi poartă paloşul asimilării. Iată, românii (sau tracoromânii – macedoromâni, aromâni, istroromâni), număraţi cândva cu milioanelor, pot fi număraţi astăzi cu miile. Martiriul lor nu este cu nimic mai puţin tragic decât al poporului lui Izrael sau al Armenilor.

Tomiris – eroina lui Eminescu din poemul *Gemenii*

Prof. Gligor HAŞA

Amplul poem „Gemenii”, inspirat din istoria dacilor, a apărut în volumul „Poezii postume” la Editura Nerva Hodoş în 1902. Este un poem de „lungă gestaţie”, zise Perpessicius, alcătuit dintr-un prolog – Sarmis – şi drama însăşi – „Gemenii” – la care Eminescu lucrează, după propriile-i mărturisiri, între 1875-1877. Este vorba despre o versiune intermediară în care se încorporează şi „Rugăciunea unui dac”, şi a cărui perfecţionare continuă până în 1881. Pe parcursul elaborării, numele protagoniştilor se schimbă. Fratele deposedat de tron şi iubire se numeşte, pe rând, Alberic, Boirebist, Sarmis. Urzupatorul e constant Brig-Belu, iar soţia necredincioasă, Tomiris.

Cadrul mitic evocat aici, ca şi în „Memento mori”, se bizuie pe izvoare antice: peştera zeilor bogat ornamentală, cu firide, bolte, tainiţe, potrivite evocării misterului. Motivul fratricidului pare a fi unul real şi, ca timp istoric, urmează desträmării imperiului creat de Burebista, adică după asasinarea mişelnică a marelui rege. Ne îndrituieşte la această afirmaţie faptul că, în variante ale elaborării poemului, „fratele deposedat de tron şi iubire” se numeşte şi Burebist. Despre Sarmis se ştie că a domnit în vremea lui Alexandru cel Mare şi că el a construit în Ţara Haţegului „un oraş regal mare şi l-a denumit după numele său, Sarmizegetusa. O monedă de aur găsită la Turda pare să confirme aceasta, căci pe faţa cu bustul său stă inscripţia Sarmis Basil, în vreme ce pe revers apare o poartă de oraş întărit” (Neigebaur JF Beschreiburg und Walachei, Brelau, 1854). El îl precede pe Dromichete, cu care se încheie un şir de mari regi daci care îl preced pe Burebista. Brigbelu e personaj de ficţiune, de rezonanţă germanico-avară. Motivul fratricidului e, fără îndoială, cel al artrizilor greci de la Micene. El este amintit sau prelucrat, tangenţial, de Eminescu şi în alte poeme. Autorul afirmă că se bizuie pe o legendă „care de mii de ani ne sună în urechi”, brodată pe motivul „răsplatei” şi al fratricidului şi condimentată cu motive eminesciene dispuse şi aici antinomic: proşti- şireţi; credinţă şi bunătate – invidie şi ură; înţelepciune şi nebunie, mărire şi cădere; minciună – adevăr, precum şi altele, pe care le-am întâlnit, chiar şi în grupuri de versuri identice, în partea a II a „Scrisorii III”.

În vadul adevărului se aşează poetul şi în secvenţa încoronării. Succesiunea la tron e apanajul castei sacerdotale, a marelui preot. Scena încoronării e impresionată, copleşitoare: „Cu făclii stinse-n mână-n genunche cad oştenii, / Iar preotul aprinde un vraf de mirodenii. / (...) Toţi în genunchi cu groază ascultă în tăcere / Iar preotul începe cu glas plin de durere : / – În numele celuia , al căruia vecinic nume/ De a-l rosti nu-i vrednic un muritor de lume, / Când limba-i neclintită la cumpenele vremii, / Toiagul meu s-atinge încet de vârful stemei...” Apariţia Tomirei, regina albă ca omătul, e justiţiară. Descrierea ei întruneşte toate procedeele şi motivele întâlnite şi în alte poeme: Ondina, Miradoniz, Povestea Dochiei şi ursitoarele etc.: „ – O, vino mai aproape, aproape l-al meu piept, / cu păr de aur şi ochiul înţelept. / Ca zece morţi deodată durerile iubiri-s / Cu-acele morţi în suflet eu te iubesc, Tomiris”.

Tabloul al II-lea al poemului este construit după dimensiunile himalaiene, urieşeşti ale celor din „Memento mori” sau „Sarmis”: Evenimentele se petrec în timp imemorabil, „în vremea cea căruntă”; la nuntă participă zeii vechii Dacii, în frunte cu „Zamolxe, zeul getic” având de-a dreapta şi de-a stânga

mândrul soare şi sfioasa lună: din depărtări se aude cimpoiul scitic. Nunta feerică o precede, ca descriere, pe cea din „Nunta Zamfirei”. Inclusiv descrierea miresei este cea coşbuciană de mai târziu. Ochii miresei Tomiris sunt ca cerul albastru, „Frumoşi ca două basme, izvoarele uimiri-s, / În părul lung de aur se-nvăluie Tomiris”. Nuntaşii vin din patru părți de lume, de la Nilul Egiptului, din țara lui Tezeu şi a Minotaurului, din Persia lui Darius, din nordul Odinic. Înfruntarea dintre detronat şi încoronat, dintre Brigbel şi umbra lui Sarmis este una ciclopică şi îl sperie până şi pe Marele Zeu. Ea prilejuieşte un al doilea portret făcut Tomirei: „Ci-n evii tăi, Zamolxe, tu n-ai creat vreodată / Un chip mai blând, mai gingaş decât ăst chip de fată! / Gândirea ta, divine, abia putu s-adune / Din mii de lume o singură minune...” Reproşurilor aruncate de Sarmis lui Zamolxe le urmează un amplu şi zguduitor blestem, similar celui din „Rugăciunea unui dac” şi cu ecouri în „Scrisoarea I”. El pare a fi blestemul care de milenii ne însoțește istoria, iar reverberația se pierde în reproşurile adresate Tomirei, ca un ecou într-un peisaj al miticei Dacii din „Memento mori”, la malul mării.

La sfârşitul acestui demers asupra unei pagini de istorie mitică versificată şi a două personaje – unul istoric-real (Sarmis) şi unui istoric-mitic (Tomiris) – rămâne suspendată întrebarea ce naşte întrebări: ce surse au stat la baza inspirației poetice.

Tradiții și simboluri

Simboluri arhaice

Mioara CĂLUŞIȚĂ-ALECU

Atunci când omul nu a putut să dezlege misterul marilor opere sacre ale naturii, şi le-a apropiat prin mituri şi simboluri. Acestea coincid parțial cu realitatea, mai exact, sugerează unele aspecte ale realității care au fost intuite de om. Prin simbol, omul a încercat să-şi potolească setea de a şti neştiutul şi a vedea nevăzutul.

Simbolurile primordiale s-au păstrat nealterate în tradițiile româneşti, chiar dacă viața orăşenească, influența occidentală şi istoria zbuciumată le-a ocultat semnificația. Întâlnirea cu marile culturi tradiționale orientale chineză, dar mai ales indiană, a permis reconstituirea firului vechii tradiții româneşti.

În vechime, pornind de la orientarea după cele patru puncte cardinale, omul şi-a imaginat **Pământul** ca un **pătrat** *galben,* culoarea câmpului, iar **Cerul**, ca o figură perfectă, un **cerc** *albastru.* În basmele româneşti, s-a păstrat expresia: din cele patru colțuri ale pământului.

Dar, în tradiția brahmană, există şi un al cincilea punct cardinal, în sus; acesta ar corespunde cu centrul pătratului şi al cercului, ar fi ca un stâlp între Pământ şi Cer, ar determina o piramidă cu baza un pătrat, ca un munte. Cele cinci puncte cardinale, corespunzând la cinci vârfuri, ar sugera şi pentagrama pithagoreilor.

Pătratul (Pământul) poate fi înscris într-un cerc (Cer) care-i depăşeşte suprafața; dar între pătrat şi cerc se poate înscrie un octogon, care reprezintă un drum spre cerc. **Octogonul** simboliza astfel **o cale de la Pământ la Cer**. Este suficient să privim turla unor biserici. Vom observa că unele au la bază o secțiune pătrată – simbolul Pământului – şi la acoperiş o secțiune circulară – simbolul Cerului –. Trecerea de la o secțiune la alta se face prin una octogonală.

La unele biserici, întreaga turlă are secțiune octogonală, uneori chiar şi cupola, ca la biserica Scaune din Bucureşti.

Când Domnul Pavel Coruț, mi-a publicat cartea Zalmoxis, am hotărât să pun la toate cărțile mele pe copertă un octogon mascat, obținut prin suprapunerea a două pătrate.

Adăogând la cele opt puncte, vârfuri ale octogonului, centrul, se obține nouă, numărul lui Apollo. În colindul românesc *Biserica cea mare cu nouă altare* şi, în variantele sale, se spune că în al Mării Negre prund, la dalbele mănăstiri, preuțesc nouă preoți.

Mai aproape de cerc decât octogonul este **un poligon cu 16 laturi.** *Pe Patera de la Pietroasa sunt reprezentate pe circumferință 16 zeități. În centru domină Terra Mater – Gaea,* protectoarea geților care-i purtau numele. Ea este ca *un stâlp* care centrează şi *fixează legătura Pământ-Cer.* Acest număr de 17 zei, ca şi cele *17 oscilații* gravate în centrul discului celui mare din Tezaurul de la Pietroasa, argumentează că acesta este autohton. El nu este opera goților care n-au avut tradiții legate de numărul 17. Cele *17 divinități* care apar s-ar putea înscrie pe o coloană Pământ-Cer, ca în piesele bitroncpiramidale (15 întregi şi două jumătăți) din Coloana Nesfârşită a lui C. Brâncuşi.

În tradiția vedică, 17 este numărul lui Prajâpati şi al lui Śiva. În Atarva-Veda se spune că toți cei **33 zei ai panteonului vedic** (32+1) sălăşluiesc în Skambha, denumirea coloanei în sanscrită.

Chinezii foloseau pentru ghicit diagrame circulare cu 64 de semne pe circumferință. Anton Dumitriu în Cheng jen în China antică sau înțeleptul în Univers, din cartea Culturi eleate şi culturi heracleitice, publicată în 1987, cita că Giovani Vacca arăta cum chinezii au multiplicat pe Împăratul Galben din centru, adăugând câte **un împărat pentru fiecare punct cardinal**: negru pentru nord, roşu pentru sud, alb pentru vest şi verde pentru est. Cum de se regăsesc aceste denumiri în basmele româneşti? A merge la Verde Împărat a însemnat a se duce spre răsărit? A. Dumitriu argumenta că însăşi denumirea Roş Împărat şi nu Împăratul Roşu sau Împăratul cel Roşu atestă vechimea acestei denumiri în limba română. Culorile alese sunt reprezentative pentru universul nostru: alb este simbolul luminii şi al zilei; negru, al întunericului şi al nopții; roşu este culoarea sângelui, iar complementara sa, verde este culoarea ierbii.

Multe fapte, astăzi banale, îşi au originea în practici vechi.

Unii spun că **hora** ar fi apărut din credința oamenilor că prinzându-se de mâini în cerc – figură perfectă – îşi unesc emanațiile fluidice şi îşi sporesc puterile.

În practica asiatică de tratament prin masarea talpei piciorului, se spune că în călcâi sunt punctele care reflectă glandele sexuale. Explică aceasta expresia: **I s-au aprins călcâile după...?**

Se ştie că şi în Dacia s-au practicat ritualuri de inițiere în Misterele Zeilor. În cartea Les religions de l'Inde, Jan Gonda arăta că, după tradițiile hinduse, la ritualul de inițiere, candidatul sta într-un spațiu închis, în poziție de fetus, cu mâinile în poziție de pumni nestrânşi, urmând ca simbolic să se renască inițiat, cu puteri sporite. Justifică aceasta expresia **să ții pumnii?**

Gaea apare în multe reprezentări însoțită de un leu, fiară existentă în Dacia la acea vreme. Animalul Gaeei, **leul** a apărut pe o veche monedă, şi apoi şi-a lăsat numele monedei româneşti.

(va urma)

Patera din tezaurul de la Pietroasa

FUNDAȚIA PENTRU CERCETAREA ISTORIEI DACIEI
DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

Președinte – dr. Napoleon Săvescu
21–26 Broadway, New York 11106 USA
tel. 718 932 1700, 031 810 6172
fax 718 728 7635
e-mail: nsavescu@nyc.rr.com

Filiala Bucureşti
Ilie Enciu
Str. Arbustului, nr. 2D
Sect. 2, Bucureşti
tel./fax 021 2401218

Filiala Reghin
Ioana Crişan
Str. Rodnei, bl. 7, ap. 6
tel. 0265 511544
e-mail: ioana788@gmail.com

Filiala Tulcea-Geția Minor
Nicolae Nicolae
Str. Florilor, nr. 35-37
Tulcea
tel. 0729 011003

Filiala Transilvania-Banat
Vladimir Brilinsky
Str. Carpați, nr. 12, bl. F, ap. 11, Deva
tel./fax 0254 223853
e-mail: malus_dacus@yahoo.com